

Sosiaalityön dokumentoinnin valintojen maailma

Integroiva kirjallisuuskatsaus sosiaalityön dokumentointiin liittyvistä
valinnoista ja niiden vaikutuksista

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Anniina Lahtinen

7.2.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Anniina Lahtinen

Otsikko: Sosiaalityön dokumentoinnin valintojen maailma: Integroiva kirjallisuuskatsaus sosiaalityön dokumentointiin liittyvistä valinnoista ja niiden vaikutuksista

Ohjaaja: professori Johanna Kallio

Sivumäärä: 64 sivua

Päivämäärä: 7.2.2025

Tässä pro gradu- tutkielmassa käsittelen sosiaalityön dokumentointiin liittyviä valintoja ja niiden vaikutuksia. Tutkimuskysymykseni ovat (1) Millaisia valintoja tutkimusartikkeleista on löydettävissä liittyen sosiaalityön dokumentointiin? ja (2) Millaisia vaikutuksia tutkimusartikkeleiden perusteella dokumentointiin liittyvillä valinnoilla voi olla? Tavoitteenani on tehdä näkyväksi sosiaalityön dokumentointiin liittyvää valintojen maailmaa ja problematisoida dokumentointiin liittyviä valintoja. Pyrkimyksenäni on auttaa sosiaalityöntekijää tulemaan tietoisemmaksi dokumentointiin liittyvistä valinnoista, ja lisäksi herättää keskustelua sosiaalityön dokumentoinnista laajemmin. Teoreettisessa viitekehysessä tarkastelen sosiaalityön tekstualisoitumista ja sosiaalityön dokumentoinnin viitekehyksiä sekä keskeisiä periaatteita.

Toteutin tutkielman integroivana kirjallisuuskatsauksena, joka on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Perehdyin kahteentoista sosiaalityön kontekstissa toteutettuun dokumentointia käsittelevään tutkimusartikkeliin. Hain tutkimusartikkelit systemaattisesti neljästä eri tietokannasta (Finna.fi, SocINDEX With Full Text (Ebsco), Social Science Database (ProQuest) ja Scopus). Analysoin aineiston aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, joka on laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä.

Hahmottelen tuloksissa kuusi keskeistä sosiaalityön dokumentoinnin valintojen kokonaisuutta ja erittelen valintoihin liittyviä vaikutuksia. Sosiaalityöntekijä tekee tutkimusartikkeleiden perusteella dokumentoidessaan valintoja dokumentoinnin ajankohtaan, kieleen, sisältöön, käyttämäänsä kirjaustyyliin ja asiakastietojärjestelmään liittyen, sekä siihen, miten priorisoi dokumentointia suhteessa muihin työtehtäviin. Näillä valinnoilla on vaikutuksia luottamuksellisen ja kunnioittavan asiakassuhteen rakentumiseen, asiakkaiden palveluiden jatkuvuuteen, sosiaalityöntekijän työn sujuvuuteen sekä dokumenttien laatuun niin työntekijän, asiakkaan kuin tiedon toisiokäytön näkökulmista.

Tutkielmani tulosten myötä voidaan ymmärtää paremmin sitä, kuinka merkityksellinen osa sosiaalityöntekijän työtä dokumentointi on, kuinka paljon siihen liittyy valinnan mahdollisuuksia, ja kuinka näiden valintojen tekeminen ei ole yksioikoinen prosessi. Tämän vuoksi dokumentointiin liittyvien käytäntöjen tietoinen tarkastelu on tärkeää, jotta voitaisiin tukea sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia dokumentoida työtään laadukkaasti. Tämä vaatii laajempaa keskustelua niin dokumentoinnin merkityksestä sosiaalityössä kuin siitä yhteiskunnallisesta kontekstista, jonka pohjalta sosiaalityötä tällä hetkellä tehdään.

Avainsanat: sosiaalityö, dokumentointi, kirjaaminen, tekstualisoituminen, kirjallisuuskatsaus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Sosiaalityön dokumentointi	7
2.1	Sosiaalityön tekstualisoituminen	7
2.2	Dokumentointi sosiaalityössä	11
2.3	Dokumentoinnin viitekehykset	16
2.3.1	Dokumenttien eri funktiot	16
2.3.2	Lainsäädäntö	18
2.3.3	Organisaatio	20
2.3.4	Informaatioteknologia	21
2.4	Keskeiset periaatteet	22
3	Tutkimusasetelma	25
3.1	Tutkimustehtävä	25
3.2	Integroiva kirjallisuuskatsaus	26
3.3	Aineistonhaku ja aineiston kuvaus	28
3.4	Aineiston analyysi	32
3.5	Tutkimuksen eettisyys	34
4	Dokumentoinnin valinnat	38
4.1	Dokumentoinnin ajankohta	38
4.2	Dokumentoinnin kieli	39
4.3	Sisällölliset valinnat	40
4.4	Kirjaustyyli	42
4.5	Dokumentointi suhteessa muihin työtehtäviin	43
4.6	Dokumentointi asiakastietojärjestelmiin	44
5	Johtopäätökset	46
	Lähteet	53
	Liitteet	58
	Liite 1. Tietokannat, hakulausekkeet ja hakutulokset	58
	Liite 2. Katsaukseen valitut tutkimusartikkelit	60

1 Johdanto

Teksteillä rakennetaan merkityksiä ja muokataan yhteistä todellisuutta. Työelämä on kielellistynyt, ja nykypäivän asiantuntijatyö on pitkälti tekstien tuottamista ja lukemista tietotekniikan välityksellä. Työssä käytettävällä kielellä rakennetaan identiteettejä, kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä sekä toimijoiden välisiä suhteita, jotka ilmentävät eri osapuolten välisiä valtasuhteita. (Johansson, Nuolijärvi & Pyykkö 2011, 11–12.) Myös sosiaalityöntekijän työajasta merkittävä osa kuuluu erilaisten asiakirjojen tuottamiseen. Tiedon kerääminen ja asioiden kirjaaminen tietojärjestelmiin on lisääntynyt, ja voidaan puhua sosiaalityön tekstualisoitumisesta. Dokumentoinnin lisääntymistä selitetään esimerkiksi digitalisaatiolla ja lainsäädännön kirjauksiin liittyvien säädösten kasvavalla määrällä. Lisääntynyt dokumentoinnin vaade nähdään olevan sidoksissa myös isompaan yhteiskunnalliseen muutokseen, kuten uuteen julkisjohtamiseen (new public management, NPM) liittyviin tehokkuustavoitteisiin ja tilintekovelvollisuuteen, jotka lisäävät painetta kirjalliselle raportoinnille (Tiililä 2011, 162–166, Günther 2015, 19, 24–25).

Käytännössä dokumentointi sosiaalityössä on asiakastapaamisten kirjaamista asiakastietojärjestelmään, asiakirjojen, kuten lakisääteisten palvelutarpeiden arvioiden ja asiakassuunnitelmien laatimista, lausuntojen ja päätöksien tekoa, sekä asiakirjojen käyttämistä, lukemista ja analyttistä tarkastelua (O'Rourke 2010, 6–7; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36 §, 39 §; Kääriäinen 2016, 189). Dokumentointi on jatkuvaa valintojen tekemistä ja sosiaalityöntekijä on valintojen tekijän roolissa usein varsin autonominen toimija. Sosiaalityöntekijä valitsee, mitä hän kirjaa ja mitä hän jättää kirjaamatta. (Kääriäinen 2007, 247, 264.) Sosiaalityöntekijä valitsee myös, miten hän kirjaa. Hän valitsee esimerkiksi sen, mitä sanoja hän käyttää (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2007, 23), kenelle hän antaa kirjauksissaan ääneen (Kääriäinen 2003, 83) tai kenet hän määrittää teksteissä toimijaksi (Laaksonen, Kääriäinen, Penttilä, Tapola-Haapala, Sahala, Kärki, Jäppinen 2011, 39–40). Dokumentoinnin valintoja raamittaa viitekehys, joka muodostuu lainsäädännöstä, tietojärjestelmistä sekä organisaatioiden ja työyhteisöjen ohjeistuksista (Kääriäinen 2016, 190).

Sosiaalityön dokumentoinnilla on monenlaisia vaikutuksia. Kun ihmisestä tallennetaan asioita kirjalliseen muotoon, niillä on enemmän valtaa muotoutua ihmistä määrittäväksi totuudeksi (McDonald, Boddy, O'Callaghan & Chester 2015, 370). Institutionaalisilla teksteillä on valtaa

vaikuttaa asiakkaan elämään, koska niitä pidetään yhteiskunnassa monesti virallisina totuuksina. Sosiaalityön asiakirjat eivät välity vain niiden ensisijaiselle yleisölle, kuten asiakkaalle ja sille organisaatiolle, jossa tekstit ovat kirjoitettu, vaan ne kulkevat asiakkaan mukana instituutiosta toiseen, välittäen esimerkiksi sosiaalihuollossa muodostetun asiakaskuvan terveydenhuoltoon. Täten teksteillä voi olla paljon kauaskantoisempia seurauksia kuin kirjaamishetkellä ajattelisi. (McDonald ym. 2015, 361; Günther 2015, 41.) Kirjausten kielellä on valta muovata asiakkaan tarinaa (O'Rourke 2010, 1). Asiakirjojen perusteella myönnetään tai evätään palveluita tai etuuksia, suunnitellaan asiakastyötä, arvioidaan sosiaalityöntekijän toimintaa tai tehdään rakenteellista sosiaalityötä. Huomionarvioista on myös sosiaalihuollon tekstien siirtyminen Kanta-palveluihin syyskuuhun 2026 mennessä, jolloin asiakas ja muut tahot pääsevät entistä helpommin sosiaalityön tekstien äärelle. (Kanta-palvelut n.d.)

Dokumentointi on siis iso osa sosiaalityöntekijän työtä, siihen liittyy lukuisia valintoja ja sillä voi olla monenlaisia vaikutuksia. Laadukas sosiaalihuollon dokumentointi on olennaista palveluiden toteutumisen ja läpinäkyvyyden kannalta (O'Rourke 2010, 1). Dokumentoinnin prosesseja pidetään kuitenkin usein itsestäänselvyyksinä sosiaalityön kentällä ja vaikka asiantuntijatyö on kielellistynyt, kieltä ei silti usein nähdä keskeisenä tekijänä työssä (Kääriäinen 2007, 247; Johansson ym. 2011, 12). Dokumentoinnin kulttuurissa on sosiaalityön kentällä paljon epäyhteneväisyyksiä (Kääriäinen 2007, 247). Oma työkokemukseni sosiaalialalta on innoittanut tutkimaan sosiaalityön dokumentointia. Nähdäkseni dokumentoinnista puhutaan kentällä vähän suhteessa siihen, kuinka ison osan työajasta se vie ja ajattelenkin, että sosiaalityön dokumentointiin liittyviä valintoja ei problematisoida riittävästi. Valintoja tehdään työssä usein automatisoidusti, vaikka niiden ääreen olisi tärkeää tietoisesti pysähtyä. Kääriäinen (2007, 247) toteaaakin, että dokumentoinnin käytäntöjen kehittämisen kannalta olisi tärkeä pohtia kirjoittamisen ja lukemisen arkisia itsestäänselvyyksiä. O'Rourken (2010, 1, 40) mukaan kirjaaminen on aiheena sosiaalityön kentällä, opinnoissa ja tutkimuksessa ollut pitkään laiminlyöty aihe. Kirjaaminen voidaan kokea kentällä ”pakollisena pahana”, työtehtävänä, joka vie aikaa varsinaiseksi koetulta työtehtävältä, eli suoralta asiakastyöltä. Kirjaaminen ei ole aihe, joka yleisesti innostaa sosiaalityöntekijöitä. Vaikuttaisi siltä, että siitä puhutaan vasta sitten, kun osoitetaan dokumentoinnin laiminlyöntien vaikuttaneen johonkin sosiaalityöhön liittyvään julkiseen keskusteluun nousseeseen tapahtumaan.

Dokumentoinnin tärkeyden vuoksi haluan pysähtyä aiheen äärelle pro gradu-tutkielmassani. Tutkielmassa käsittelem aluksi sosiaalityön tekstualisoitumista sekä sosiaalityön dokumentoinnin viitekehyksiä ja keskeisiä periaatteita. Tämän jälkeen luvussa kolme esittelen tutkimusasetelmani. Tutkielma on toteutettu integroivana kirjallisuuskatsauksena ja aineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Luvussa neljä esittelen tutkielmani tulokset, eli kuusi keskeistä sosiaalityön dokumentoinnin valintojen kokonaisuutta, sekä valintoihin liittyviä vaikutuksia. Nämä valintojen kokonaisuudet on eritelty omiksi alaluvuikseen. Luvussa viisi esittelen tutkielman keskeiset johtopäätökset.

2 Sosiaalityön dokumentointi

2.1 Sosiaalityön tekstualisoituminen

Asiakirjojen tuottamisesta on tullut sosiaalityön ydintehtävä, joka vie ison osan työajasta (O'Rourke 2010, 35; Tiililä 2011, 163). Iso-Britanniassa yli 1000 sosiaalityöntekijän kyselyssä raportoitiin, että työntekijöiden työajasta kuluu yli puolet erilaisiin hallinnollisiin tehtäviin. Samassa kyselyssä neljäsosa ilmoitti aktiivisesti harkitsevansa alalta lähtemistä. Suurin tekijä, joka saisi heidät pysymään alalla, olisi hallinnollisen työn väheneminen ja suoran asiakastyön lisääntyminen. (Revans 2007, 18.) Kirjaaminen ei kuitenkaan aina ole ollut yhtä isossa roolissa sosiaalityössä. Koska menneisyyden kehityskulut vaikuttavat nykypäivän sosiaalityön tulkinnoissa, on paikallaan aloittaa sosiaalityön dokumentoinnin tarkastelu kiinnittämällä katse ensiksi sosiaalityön historiaan (Hämäläinen & Toikko 2020, 277). Näen tarkoituksenmukaisena ulottaa tarkasteluni myös yleisesti sosiaalityön historian keskeisiin käännekohtiin, koska yhteiskunnassa vallalla oleva ajattelu ja lainsäädäntö vaikuttavat kirjaamisen käytäntöihin (Günther 2015, 38). Kulloinkin tavoiteltavat dokumentoinnin käytännöt heijastelevat sitä, mitä on tavoiteltava sosiaalityö, ja sosiaalityön dokumentointiin liittyvä keskustelu kuvastaa aikansa yhteiskunnallisia kysymyksenasetteluja (Laaksonen ym. 2011, 8; Karvinen-Niirikoski & Tapola-Haapala 2002, 9). Tämän vuoksi ymmärtääkseen sosiaalityön dokumentoinnin kehitystä, tulee ymmärtää myös yleisesti sitä yhteiskunnallista kontekstia, johon dokumentointia kulloinkin peilataan. Tarkastelen dokumentoinnin käytäntöjen historiaa 1900-luvulta alkaen, jolloin sosiaalihuoltoa alettiin johdonmukaisemmin institutionalisoimaan (Satka 2020, 22). Siirryn sitten käsittelemään sosiaalityön tekstualisoitumista, jonka kautta perustelen tutkimukseni ajankohtaisuutta ja tärkeyttä: tekstien voimakkaasti kasvanut rooli sosiaalityössä edellyttää, että niihin kiinnitetään entistä enemmän huomiota myös sosiaalityön arjessa.

1900-luvulta alkaen sosiaalihuoltoa alettiin johdonmukaisemmin institutionalisoimaan. Sosiaalihuollon, jota kutsuttiin tuolloin köyhäinhoidoksi, johtaminen oli sattumanvaraista ilman luotettavia tilastoja ja vapaaehtoisten kansalaisten toteuttama ruohonjuuritason työ oli huonosti organisoitua ilman kirjallisia ohjeita tai mallilomakkeita. 1900-luvun alussa alan johtavat virkamiehet alkoivat edistämään kunnallisen köyhäinhoitotyön tilastointia ja

dokumentointia. Suomessa vuoden 1918 kansalaissota synnytti sotaorpokysymyksen ja jakoi yhteiskunnan kahtia. 1930-luvun pula-aika, köyhyys ja kansalaisten lisääntynyt avun tarve aiheuttivat paineita uudistaa köyhäinhoidon käytäntöjä. Kansalaissota ja pula-aika asettivat köyhäinhoidon vaikeiden uusien haasteiden eteen edistäen sosiaalialan institutionalisoitumista, ammatillistumista sekä dokumentointikäytäntöjä. Köyhäinhoidon sijaan alettiin puhua huoltotyöstä ja huoltotoimesta. Ammatillistumisen lisäksi sosiaalityö alkoi juridisoitumaan, kun alan kehitystä alettiin ratkoa lakeja säätämällä. Vuonna 1937 astuivat voimaan huoltolait: alkoholilaki, irtolaislaki, lastensuojelulaki ja laki kunnallisesta huoltolautakunnasta. (Satka 2020, 22–24.) Huoltolakien myötä sosiaalialan kirjaamista alettiin tarkastella aikaisempaa enemmän. Huoltolakien toimintamalli oli juridishallinnollinen, jonka vuoksi asiakirjojen laatimisessa korostui tarkkuus ja muotoseikkojen noudattaminen. Asiakirjojen ensisijainen käyttötarkoitus oli huoltotyön laillisuuden ja oikeaoppisuuden valvominen. (Laaksonen ym. 2011, 8; Karvinen-Niinikoski & Tapola-Haapala 2002, 10.)

Huoltotyön kehityksen katkaisi toinen maailmansota 1939–1945. Huoltolakien toimeenpano oli tuolloin kesken, ja niiden täysmittaiseen toimeenpanoon päästiin vasta 1940-luvun lopulla. Sosiaalihuoltajatutkinto, joka oli kuntien tarpeisiin suunniteltu kaksivuotinen korkeakoulututkinto, käynnistyi vuonna 1942. Huoltolakeja uudistettiin ja alettiin puhua sosiaalihuollosta. Kunnallisia sosiaalitoimistoja perustettiin ja huoltotyössä avattiin runsaasti huolto- ja sosiaalisihteerien virkoja. Suomeen alkoi levitä kansainvälisiä vaikutuksia asiantuntijavaihdon vilkastuttua, ja modernit ideat esimerkiksi amerikkalaiseurooppalaisesta yksilöhuollosta (social case work) haastoivat valtion kontrolliin perustuvaa huoltovaltion ajatusta. Moderneissa ajattelutavoissa korostuivat humaani ihmiskäsitys sekä valtion vastuu kansalaisten arkielämän tukemisesta kontrollin sijaan. (Satka 2020, 26–27.) Sosiaalihuoltoa alettiin kritisoida voimakkaasti akateemisesti koulutettujen henkilöiden toimesta 1960-luvun lopulla sen kontrollihenkisyydestä, ihmiskäsityksestä sekä valtion ja kansalaisten suhteista, jonka seurauksena sosiaalihuollon periaatteita ja lainsäädäntöä muotoiltiin uusiksi 1970- ja 1980-luvuilla. Keskiöön uudistuksissa nousivat yksilön vapausoikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien edistäminen. (Satka 2020, 31; Laaksonen ym. 2011, 9.) Sosiaalityöntekijöiden koulutus uudistettiin 1970-luvun alussa (Koskinen 1997, 51).

Dokumentointiin yllä kuvatut muutokset heijastuivat seuraavasti: case work-ajattelu ja psykososiaalinen työote nostivat dokumentoinnin keskiöön asiakkaan sosiaalisen diagnoosin laatimisen. Asiakassuhteen terapeuttiluonne nähtiin tärkeänä ja kirjaaminen täten yhtenä asiakastyön työkaluna, jonka kautta työntekijä pystyi reflektoimaan työtään. Kirjaamiselle

tärkeää oli tilannekohtainen joustavuus. Asiakaskertomukset nähtiin yksityiskohtaisina tapauskertomuksina, jotka olivat olennaisia myös työnohjauksen ja ammattikäytäntöjen opetuksen kannalta. (Karvinen-Niinikoski & Tapola-Haapala 2002, 10; Laaksonen ym. 2011, 9; O'Rourke 2010, 2–3.) Myös lainsäädännön tasolla tapahtui muutoksia. 1960-luvulla virinneet vaatimukset kansalaisten aseman ja oikeuksien parantamisesta johtivat siihen, että 1980-luvulla sosiaalihuoltolakiin kirjattiin sosiaalihuollon asiakkaan oikeus saada tieto häntä koskevista sosiaalihuollon asiakirjoista (Karvinen-Niinikoski & Tapola-Haapala 2002, 10; Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 40 §). Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, henkilötietolaki sekä laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta vahvistivat entisestään asiakkaiden oikeuksia 2000-luvulle tultaessa (Laaksonen ym. 2011, 9).

Kääriäinen (2003, 21) tiivistää Lundströmin (1993) väitöskirjan kuvausta dokumentoinnin kehityksestä Ruotsissa lastensuojelun kontekstissa, jonka avulla tiivistän sosiaalityön dokumentoinnin keskeisiä käännteitä. Lundström kuvaa esi-institutionaalista tyyliä, jossa dokumentointi on koostunut lyhyistä ja vapaamuotoisista kuvauksista. Esi-institutionaalinen tyyli ulottui Lundströmin mukaan 1950-luvulle asti. 1930–1980-luvuilla vaikutti byrokraattinen dokumentointityyli, jossa dokumentoinnissa pyrittiin mahdollisimman laajoihin ja tarkkoihin kuvauksiin, ja dokumentoinnin tavoissa oli pyrkimys yhdenmukaisuuteen. 1970-luvulta lähtien alkoi yleistymään ammatillisen dokumentoinnin tyyli, joka pyrki täydentämään byrokraattista dokumentointia tieteellisellä näkökulmalla.

Dokumentoinnin historiaa tarkastellessa yksi nykypäivää keskeisesti määrittävä käänne on ollut tietotekniikan ja erilaisten tietojärjestelmien saapuminen sosiaalialalle. Sosiaalihuollon ensimmäisiä laajoja tietojärjestelmiä alettiin ottaa käyttöön 1980-luvulla. Tietotekniikalta toivottiin muun muassa työn tuottavuuden lisääntymistä, työmotivaation lisääntymistä ja kirjaamiseen kuluvan työajan vähentymistä. (Laaksonen ym. 2011, 9.) 1980-luvun puoliväliin asti sosiaalihuollossa käytettiin tietotekniikkaa vain tilastoinnin ja laskutuksen kaltaisiin toimintoihin (Moilanen 1997, 24). Automaattinen tietojenkäsittely tuli sosiaalialalle ensin tilinpäätösasioiden hoitamista helpottamaan, mutta laajeni sitten koskemaan asiakasasioita asiakastietojärjestelmien käyttöönoton myötä. 1980-luvun puolivälissä alettiin pääkaupunkiseudulla suunnitella asiakastietojärjestelmää, jotka otettiin käyttöön sosiaalivirastossa 1980-luvun loppupuolella. Asiakastietojärjestelmä herätti alkuun pelkoa ja vastustusta, koska siirtyminen sähköiseen tietojärjestelmään oli iso muutos, ja tietokoneen käyttö oli työntekijöille uutta. (Heiskanen 2017, 64–65.)

Nykyään asiakastietojärjestelmiä käytetään hakemusten käsittelyyn ja päätöksentekoon, etuuksien maksamiseen, palvelujen toteutumisen ja asiakastilastojen seurantaan, sekä asiakastyön suunnitteluun. Asiakastietojärjestelmään tuotetaan tekstiä sekä itse kirjoittamalla että valmiiden tekstipohjien ja fraasipankkien avulla. Tekstintuottamisen tueksi laaditut fraasitekstit nopeuttavat työtä. Toisaalta tiukasti mallipohjaa noudattava teksti vaatii lukijalta enemmän kuin yksilöity teksti, ja mallipohjaan muodostetut päätöksen perusteet voivat jäädä liian yleisluontoisiksi. (Heiskanen 2017, 67; Tiililä & Liikamaa-Pasma 2005.)

Hallinnollisten työtehtävien määrä on siis viime vuosikymmenien aikana lisääntynyt. Huomionarvoista on se, että dokumentoinnin lisääntyminen on muuttanut töiden ja ammattien luonnetta. Sosiaalityössä lisääntynyt kirjaaminen on hiljalleen vähentänyt mahdollisuuksia työntekijöiden ja asiakkaiden kasvokkaiseen ja keholliseen kohtaamiseen, joka on kuitenkin vanhastaan ollut sosiaalityön ydintä. (Tiililä 2020, 80; Tiililä 2011, 162.) Nykypäivänä sosiaalityön kirjaamisen käytännöissä voidaan havaita arviointikulttuurin ja uuden julkisjohtamisen vaikutuksia. Esimerkiksi asiakaslähtöisen kirjaamisen korostumisessa voidaan nähdä paljon viitteitä diskursseista, jossa sosiaalihuollon asiakas nähdään tehostettujen palveluiden vastuullisena kuluttujana yksilön vastuuta korostaen. (Kivistö & Hautala 2022, 421.) Suomessa esimerkiksi Kirsi Günther (2015) on tutkinut uuden julkisjohtamisen vaikutteita väitöskirjassaan mielenterveystyön ammatillisesta kirjaamisesta.

Tietotekniikan ripeän kehittymisen ja asiakastietojärjestelmien käyttöönoton myötä jopa se tiedon luonne, mistä sosiaalityössä ollaan kiinnostuneita, on muuttunut. Kun aiemmin sosiaalityön tiedossa on kiinnostuttu sosiaalisista ulottuvuuksista, nykyään ollaan enenevässä määrin kiinnostuneita tiedon informatiivisista ulottuvuuksista. Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaalihuollon ensisijaiseksi tehtäväksi on alkanut muodostumaan asiakastiedon kerääminen, jakaminen ja käsitteleminen. Teknologian aikaansaama muutos on ollut nopea ja tapahtunut vaivihkaa, mutta muuttanut kokonaisuudessaan sosiaalityön työn tekemisen tapaa ja sitä kautta sosiaalityön luonnetta, asettaen haasteita sosiaalityön teorialle. Tiedonkäsittelyn nopeatempoisuus ei juuri jätä tilaa työn kriittiselle reflektoinnille, vaan työssä saatetaan tehdä valintoja lähes refleksinomaisesti. Yhteiskunnan sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa tarvitaan kuitenkin edelleen luovaa ja kriittistä pohdintaa, jossa katse on kiinnitetty ihmiselämän sosiaalisiin ulottuvuuksiin. (Parton 2008, 253–254, 264–266.) Byrokratiatyö on aikasyöppö, joka vie mahdollisuudet asiakkaiden kokonaisvaltaiselta ja pitkäjänteiseltä kohtaamiselta, joka taas on sosiaalityön ydintehtävä (Juhila 2009, 303–304). Kärjistetysti

lisääntynyt dokumentointi on tehnyt sosiaalityöstä tekstuaalisten ja laskennallisten toimistorituaalien toteuttamista (Carey 2008, 925).

2.2 Dokumentointi sosiaalityössä

Kun puhutaan sosiaalityön dokumentoinnista, usein arkikielessä käytetään kirjaamisen käsitettä. Suomenkielisessä sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa puhutaan kuitenkin usein sosiaalityön dokumentoinnista (esim. Kääriäinen 2003 ja Günther 2015) ja englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään käsitteitä ”recording” (esim. Cairns ym. 2018) tai ”documenting” (esim. Cumming ym. 2007). Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemassa sosiaalihuollon asiakastyön dokumentointia käsittelevässä oppaassa kirjaamisen ja dokumentoinnin käsitteet erotetaan toisistaan siten, että kirjaamisella tarkoitetaan suppeasti tietojen vientiä asiakirjoihin kirjoittamalla, kun taas dokumentointi käsitteenä tarkoittaa laajemmin sosiaalityön asiakirjojen laatimista sekä asiakassuhteissa ja palvelutapahtumissa syntyvien tietojen tallentamista (Laaksonen ym. 2011, 14).

Kääriäinen (2016, 189) toteaa, että dokumentointi on enemmän kuin pelkästään kirjaamista asiakastietojärjestelmään. Kirjaaminen on yksi osa dokumentointia, mutta sen lisäksi dokumentointi on asiakirjojen käyttämistä, lukemista ja analyttistä tarkastelua. Kääriäinen (2003, 26) liittääkin väitöskirjassaan sosiaalityön dokumentoinnin osaksi sosiaalityön tiedonmuodostuksen prosessia, jossa kirjaaminen nähdään ”jäätävän huippuna”. Kirjoitettu teksti näyttää lukijalleen vain sen, mitä lopulta on valittu kirjoittaa, mutta varsinainen valikointiprosessi jää lukijalta piiloon (Kääriäinen 2007, 247). Sosiaalityön tiedonmuodostus koostuu tiedon keräämisestä, tutkimisesta ja jalostamisesta päätöksenteon tueksi. Tiedonmuodostus liittyy sosiaalityön asiakirjojen todellisuutta rakentavaan ja ylläpitävään luonteeseen. Kasvokkain tapahtuvien kohtaamisten lisäksi tekstit toimivat asiakkaan ja työntekijän todellisuutta rakentavana alustana. Huolellisesti dokumentoidut asiakirjat muodostavat työn tekemisen ja tiedonmuodostuksen kannalta toimivan välineen. (Kääriäinen 2003, 26.) Tässä tutkielmassa puhutaan sosiaalityön dokumentoinnista, joka ymmärretään osana sosiaalityön tiedonmuodostuksen prosessia. Dokumentointi koostuu erilaisten asiakirjojen kirjoittamisesta ja tuottamisesta, asiakastiedon tallentamisesta ja käsittelystä, sekä asiakirjojen lukemisesta, käyttämisestä ja analyttisestä tarkastelusta. Dokumentointia tarkastellaan yhtenä sosiaalityön käytäntönä.

kanssa ole ilmeistä estettä; sekä 4) asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvioon 42 §:n mukaisen omatyöntekijän tarpeesta.” (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 37 §.)

Kun palvelutarpeen arvio on laadittu, sosiaalihuoltolaissa säädetään, että sitä on täydennettävä asiakassuunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Laki ohjaa sosiaalityöntekijän kirjaamista asiakassuunnitelman sisältöjen suhteen, ja säättää, että asiakassuunnitelman tulee sisältää tiedon asiakkaan kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista sekä arvioon asiakkuuden kestosta ja tapaamisten tiheydestä. Suunnitelmaan kirjataan myös asetetut tavoitteet, ja se, miten niiden toteutumista seurataan sekä mitkä eri yhteistyötahot osallistuvat asiakkaan palveluprosessiin. Lisäksi kirjataan ylös asiakkaan ja ammattilaisen arvio tuen tarpeesta, tarvittavista palveluista sekä asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 39 §.) Asiakassuunnitelman lisäksi sosiaalihuollossa on monenlaisia muita suunnitelmia, kuten aktivointi-, asumis-, kasvatusta-, kotoutumis-, kuntoutus-, palvelu-, ja varhaiskasvatussuunnitelmia. Suunnitelmista säädetään erilaisissa sosiaalihuoltoon säätelevissä erityislaissa. Suunnitelma toimii sosiaalityöntekijän työskentelyä ohjaavana ohjeena, ja sen avulla asiakastyön tekemistä voidaan tehdä läpinäkyvämmäksi. Suunnitelmaa seurattaessa ja tarkistaessa saadaan tietoa asiakasprosessin etenemisestä, kun arvioidaan siihen asetettuja tavoitteita. (Laaksonen ym. 2011, 48.)

Sosiaalityön dokumentointiin liittyy usein myös päätösten tekeminen. Päätöksellä sosiaalityöntekijä esittää ratkaisun asiakkaan hallintoasioissa. Sosiaalihuollossa hallintoasioilla tarkoitetaan niitä asioita, joissa sosiaalityöntekijä tekee päätöksiä asiakkaan palveluista, etuuksista tai muista toimenpiteistä. Hallintoasioissa noudatetaan hallintolain mukaisia menettelytapoja. Niistä on aina annettava kirjallinen päätös, joka on annettava tiedoksi asiakkaalle muutoksenhakuohjeineen. Päätöksen tulee olla perusteltu, sen tulee sisältää päätöksen tehneen viranomaisen tiedot ja päätöksen ajankohdan sekä tahon, johon asiakas voi halutessaan olla yhteydessä. (Laaksonen ym. 2011, 48–49; Hallintolaki 434/2003, 44 §.)

Sosiaalihuollon päätöstyypit voi karkeasti jaotella palvelupäätöksiin (kuten päätös lapsiperheiden palveluista tai työikäisten palveluista), rajoitustoimenpidepäätöksiin, lastensuojelun sijoituspäätöksiin ja muihin päätöksiin. Tällaisia muita päätöksiä tehdään sosiaalihuollon erityispalveluissa, ja niitä ovat esimerkiksi lastensuojelussa päätös lapsen kiireellisestä sijoituksesta, sijaishuollosta tai oikeudesta jälkihuoltoon tai vammaispalveluissa tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon liittyvät päätökset (Lehmuskoski, Palm, Suhonen & Korhonen 2024). Päätöksentekoprosessiin sisältyy useita asiakirjoja lopullisen päätösasiakirjan lisäksi. Prosessi käynnistyy usein hakemuksella, ja siihen voi kuulua

asiakaskertomuksia, arviointeja, selvityksiä sekä lausuntopyyntöjä. (Laaksonen ym. 2011, 49.)

Dokumentointi on erilaisten asiakirjojen laatimisten lisäksi myös asiakirjojen lukemista ja käyttämistä. Sosiaalityöntekijä palaa kirjoittamiinsa teksteihin, tai toiset työntekijät lukevat asiakkaasta kirjoitettuja dokumentteja myöhemmin. Käytännössä sosiaalityöntekijä usein lukee muistiinpanoja asiakastietojärjestelmästä tietokoneen näytöltä (Kääriäinen 2003, 154). Tekstien lukeminen on aina sidoksissa tilanteeseen ja vallitseviin olosuhteisiin.

Asiakaskertomukset syntyvät työntekijän ja asiakkaan välisistä kasvokkaisista kohtaamisista, jotka itsessään sisältävät monia väärinymmärrysten mahdollisuuksia. Kun tämä tulkinnanvarainen tilanne kirjataan asiakaskertomukseksi ja siihen palataan myöhemmin, myös lukija tekee omia tulkintojaan. Tämä lisää väärinymmärrysten riskiä. Lisäksi tekstistä lukija ei voi saada vihjeitä sanattomasta viestinnästä, kuten ilmeistä tai eleistä, vaan tulkittavana on vain se, mitä sosiaalityöntekijä on tilanteesta kirjoittanut. (Kääriäinen 2016, 193–194.)

Sosiaalityön dokumenttien lukemiseen liittyy ajatus lukemisen suunnasta, joka tapahtuu usein käänteisessä järjestyksessä. Kun sosiaalityöntekijä kohtaa työssään asiakkaan, joka on hänelle uusi, mutta asiakkaasta on jo merkintöjä asiakastietojärjestelmässä, perehtyy työntekijä usein asiakasta koskeviin vanhoihin kirjauksiin. Asiakastietojärjestelmä tarjoaa ensimmäiseksi aina tuoreimman muistiinpanon asiakkaan tilanteesta, ja käytännön työssään sosiaalityöntekijällä on tarve nopeasti selvittää, mitä asiakkaan tilanteesta on viimeisimmäksi tapahtunut tai mitä on viimeksi sovittu. Tämän vuoksi muistiinpanojen lukeminen alkaa usein uusimmasta asiakasta koskevasta merkinnästä. Kun sosiaalityöntekijä lukee uusinta merkintää, voi tekstin sisältö herättää kysymyksiä asiakkaan tilanteesta, joka edellyttää sosiaalityöntekijää lukemaan edellisiä muistiinpanoja. Sosiaalityön dokumenttien lukeminen tapahtuu siis usein alkaen uusimmasta kirjauksesta ja päättyen vanhimpaan. Kääriäinen (2003) kutsuu tätä ”vastakarvaan” lukemiseksi. Hän pohtii väitöskirjassaan, että tällaisessa asiakastietojärjestelmien ohjaamassa asiakastyölle tyypillisessä lukutavassa on omat haasteensa. Vastakarvaan lukiessa tapahtumien syitä ja seurauksia on vaikea yhdistää ja lukiessa voi syntyä jälkiviisauden tunne. Kun sosiaalityöntekijä kirjoittaa tekstiä, tulevaisuus on vielä avoin, mutta myöhemmin tekstin lukija saattaa ihmetellä sosiaalityöntekijän tekemiä valintoja, koska hän on jo tietoinen lopputuloksesta. (Kääriäinen 2003, 154–155.)

Sosiaalityön dokumentoinnissa on hieman erilaisia painotuksia, joita esittelen seuraavaksi. Ajankohtaisesti puhutaan paljon sosiaalityön rakenteisesta kirjaamisesta. Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015, 4§) määrittää, että sosiaalihuollossa tulee kirjata sosiaalihuollon järjestämisen kannalta tarvittavat tiedot määrämuotoisina asiakirjoina. Sosiaalihuollon asiakasasiakirjojen rakenteista on laissa annettu määräysvastuu Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle. Rakenteisen kirjaamisen kehittäminen sosiaalityössä linkittyy olennaisesti Kanta-palvelujen käyttöönottoon, jonka edellytyksenä on yhtenäinen tiedon tuottamisen tapa. Rakenteisella kirjaamisella tarkoitetaan sosiaalityön dokumentointia ennalta sovittujen ja yhtenäisten tiedon rakenteiden mukaisesti, synonyyminä voidaan käyttää määrämuotoista kirjaamista. Rakenteiseen kirjaamiseen liittyy valmiiden asiakasasiakirjarakenteiden käyttö, joiden tarkoituksena on helpottaa asiakastiedon käyttöä. (Lehmuskoski ym. 2024.)

Sosiaalityössä puhutaan lisäksi osallistavasta kirjaamisesta. Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 8§) säättää, että sosiaalihuoltoa toteuttaessa on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta, ja asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tämä pätee myös sosiaalihuollon dokumentointiin. Osallistavassa dokumentoinnissa asiakkaalle annetaan mahdollisuus osallistua kirjaamisprosessiin siten, että hän voi vaikuttaa siihen, mitä asiakirjoihin kirjataan, ja asiakirjat luodaan asiakkaan ollessa läsnä (Roose, Mottart, Dejonckheere, Van Nijnatten & De Bie 2009, 325). Osallistavan kirjaamisen avulla asiakas pääsee kertomaan omat näkemyksensä siitä, mitä hän pitää merkittävänä. Osallistava kirjaaminen mahdollistaa asiakkaan kanssa keskustelun käymisen asiakirjojen merkityksestä asiakkaan asioiden hoidossa ja päätöksenteossa. (Laaksonen ym. 2011, 39.)

2.3 Dokumentoinnin viitekehukset

Tässä luvussa pyrin kuvaamaan kontekstia, jossa sosiaalityöntekijä tekee dokumentointiin liittyviä valintoja. Jäsentelen niitä reunaehtoja ja rakenteita, jotka vaikuttavat sosiaalityöntekijän valintoihin ja rajaavat hänen työtänsä. Dokumentointia ohjaa muun muassa lainsäädäntö, organisaatiot, työyhteisön sääntely ja ohjeistukset sekä tietojärjestelmät (Kääriäinen 2016, 190).

2.3.1 Dokumenttien eri funktiot

Sosiaalityön asiakirjojen funktioilla tarkoitetaan niitä erilaisia tehtäviä tai rooleja, joita asiakirjat täyttävät sosiaalityön käytännöissä. Asiakirjat muun muassa toimivat työvälineinä hallinnoinnissa ja asiakasvalikoinnissa sekä tiedon tuottamisessa, säilyttämisessä ja jakamisessa. Asiakirjat toimivat tukena päätöksenteossa, sitouttavat asiakasta työskentelyyn sekä toimivat näyttönä työnantajalle tai muille työtä valvoville tahoille tehdystä työstä. (Günther 2015, 40.) Sosiaalityön dokumentoinnin erilaiset funktiot raamittavat sosiaalityöntekijän dokumentointia, koska jokainen funktio ohjaa sosiaalityöntekijää painottamaan kirjauksissa hieman eri asioita. Esimerkiksi, jos sosiaalityöntekijä dokumentoi sillä ajatuksella, että hän haluaa välittää mahdollisimman tehokkaasti tietoa organisaation sisällä muille työntekijöille asiakkaan tilanteesta, hän saattaa pyrkiä tiiviiseen ilmaisuun, jotta olennainen tieto on mahdollisimman helposti löydettävissä. Jos taas korostetaan esimerkiksi kirjausten juridisia näkökulmia, painottuu paljon seikkaperäisempi kirjaamistyyli. Seuraavaksi esittelen dokumentoinnin erilaisia funktioita ja avaan hieman sitä, miten ne vaikuttavat sosiaalityön dokumentointiin.

Asiakirjojen tärkeä ja sosiaalityöntekijöille ehkä arkisin funktio on toimia apuvälineinä päivittäisessä työssä (Laaksonen ym. 2011, 11, 14). Dokumentointi on merkittävä työn ja asiakkuuden suunnittelun työkalu. Tämän funktion kannalta tärkeää on dokumentoida asiakkuuden etenemisen kannalta kaikki tarvittavat tiedot, kuten riittävät taustatiedot ja sovittujen tavoitteiden saavuttamisen arviointiin liittyvät tiedot. Huolellinen dokumentointi takaa sosiaalityöntekijälle riittävästi tietoa päätöksenteon tueksi ja varmistaa palveluiden jatkuvuuden ja moniammatillisen yhteistyön. Organisaation sisällä esimerkiksi työntekijän vaihtuessa dokumentit toimivat tiedon välittäjinä, ja organisaation ulkopuolella ne toimivat

tärkeänä moniammatillisen yhteistyön työkaluna. Sosiaalityön dokumentoinnilla on myös rakenteellisia funktioita. Dokumentointi tukee sosiaalipalveluiden järjestämistä auttaen suunnittelemaan laajemmassa viitekehyksessä, millaisia palveluita tarvitaan. Dokumentoinnin avulla tuotettua tietoa voidaan hyödyntää sosiaalityön interventioiden tehokkuuden seuraamiseen ja tutkimiseen ja tätä kautta sosiaalityön rakenteelliseen kehittämiseen. (Reamer 2005, 326–327.)

Dokumentoinnin yksi funktio liittyy sosiaalityön selontekovelvollisuuteen (esim. Juhila 2009; Günther 2015; Reamer 2005). Yksinkertaistetusti ilmaistuna selontekovelvollisuutta kuvaa ilmaisu, että jos jotain ei ole dokumentoitu, sitä ei ole tapahtunut (Hage 2023, 16). Tämän ajatuksen kautta dokumentoinnin funktioksi muodostuu selonteon antaminen sosiaalityöntekijän työstä. Sosiaalityössä lähtökohtana on asiakas, jolle sosiaalityöntekijä on selontekovelvollinen niin lain kuin työtä ohjaavien ammattieettisten periaatteiden vuoksi. Asiakkaan lisäksi sosiaalityöntekijät ovat selontekovelvollisia toiminnastaan kollegoilleen, työnantajilleen, ammatillisille järjestöille ja laille. Nämä selontekovelvollisuuden eri suunnat tuottavat usein keskenään ristiriitaisia selontekovelvollisuuksia, joiden keskellä työntekijän tulisi kyetä luovimaan. Selontekovelvollisuuden käsite liitetään sosiaalityön tutkimuksessa uuteen julkisjohtamiseen (new public management, NPM). Uusi julkisjohtaminen on julkisten palvelujen järjestämisen tapa, ja sen diskursseissa käsitellään muun muassa sosiaalityön vaikuttavuutta, kustannustehokkuutta, näyttöön perustuvaa lähestymistapaa, tilaaja-tuottajamallia sekä toiminnan ohjeistamista ja standardointia informaatioteknologian avulla. Nämä yritysmaailmasta lainatut käytännöt ovat lisänneet työn kirjallisen selostamisen vaadetta, kun kaikkea työhön liittyvää raportoidaan kirjallisesti vieden aikaa pois kasvokkaiselta kohtaamiselta. Uuden julkisjohtamisen ajatusmaailmaan liittyy tuloksellisuuden valvonta, joka tapahtuu dokumentoinnin keinoin. Tilaaja-tuottajamalli, eli se, että tilaaja (usein sosiaalitoimi) tilaa palveluita yksityiseltä palveluntuottajalta, lisää painetta tarkalle dokumentoinnille. Työtä tehdään dokumentoinnin avulla läpinäkyväksi, jotta tilaajan on mahdollista seurata sitä, miten työtä tehdään ja millaisia tuloksia sillä saavutetaan. (Juhila 2009, 296–301.)

Sosiaalityön dokumentoinnin monet eri funktiot saavat aikaan sen, että sosiaalityön dokumenteilla on samanaikaisesti monta eri yleisöä. Sosiaalityöntekijä tapaa asiakkaan ja tekee oman tulkinnan hänen tilanteestaan, johon vaikuttaa se organisatorinen konteksti, jossa työntekijä työskentelee. Dokumentoidessaan sosiaalityöntekijän tulee käyttää kieltä, joka on asiakaslähtöistä ja helposti ymmärrettävää, mutta kuitenkin samanaikaisesti ammatillisesti

uskottavaa. Sosiaalityöntekijän, ja myös hänen edustaman organisaation, työtä arvioidaan asiakirjoista. Asiakirjoilla on juridinen painoarvo, ja niitä tutkitaan, jos asiakastyöskentelyssä jotain menee pieleen. Palveluntuottajat käyttävät asiakirjoja työskentelyn pohjana, ja asiakirjoja käytetään myös tilastointiin ja palveluiden ja resurssien suunnitteluun. Tämä sosiaalityön dokumenttien moniulotteisuus ja päällekkäiset toisistaan poikkeavat funktiot tekevät dokumentoinnista haastavan tehtävän. (O'Rourke 2012, 9–10.)

2.3.2 Lainsäädäntö

Lainsäädäntö asettaa sosiaalityöntekijälle erilaisia velvollisuuksia, ja täten raamittaa sosiaalityön dokumentointia. Lainsäädännön tarkoituksena on asiakkaan ja viranomaisen luottamuksellisen suhteen turvaaminen (Kääriäinen 2005, 162). Lainsäädännölliset ohjeistukset edellyttävät, että sosiaalityöntekijä raportoi tekstein yhä yksityiskohtaisemmin omaa työskentelyään (Günther 2015, 19). Lainsäädännössä on lisääntynyt yksityiskohtainen ja täsmällisiä soveltamisohjeita sisältävä sääntely, jossa korostuu asiakaslähtöisyyden lisääminen ja asiakkaan aseman parantaminen (Kääriäinen 2016, 190). Seuraavaksi esittelen sosiaalityön dokumentoinnin kannalta keskeistä lainsäädäntöä.

Hallintolain (434/2003) 2 §:ssä säädetään hyvän hallinnon perusteista, joita sovelletaan kaikissa hyvinvointialueiden viranomaisissa, myös sosiaalitoimessa. Hallintolaisissa säädetään yleisesti asiakirjoista, viranomaispäätöksistä sekä niihin liittyvistä prosesseista, joita sosiaalityöntekijän tulee työssään noudattaa. 9 §:ssä esitellään hyvän kielenkäytön vaatimuksen periaate, joka on yksi hyvän hallinnon periaatteista. Viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä, ja tämä koskee sosiaalityöntekijän dokumentointia. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) täydentää hallintolain säädöksiä ja asettaa erityisiä vaatimuksia sosiaalihuollon kirjaamiselle. Sosiaalihuoltolaisissa määritellään sosiaalihuollon keskeiset periaatteet, joiden mukaan asiakkaalla on oikeus hyvään kohteluun, yksityisyyden kunnioitukseen ja laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen ihmisarvoaan ei loukata. Asiakkaan etu on otettava huomioon sosiaalihuoltoa toteuttaessa. Laadukkaasta sosiaalihuollosta säädetään myös laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), jonka 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada kohtelua ilman syrjintää, ja hänen yksilölliset tarpeensa on otettava huomioon sosiaalihuoltoa toteutettaessa. Kaikkia näitä periaatteita on sovellettava myös sosiaalityön dokumentointiin. Sosiaalihuoltolaisissa säädetään myös asiakkaan oikeudesta saada kirjallinen päätös

sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Lisäksi siinä otetaan kantaa siihen, kuinka ripeästi päätös on annettava. Kiireellisissä tilanteissa päätös on tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä ilman aiheutonta viivytyttä, kuitenkin viimeistään kolmessa kuukaudessa asian vireille tulosta, ellei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pidempää käsittelyaika. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 30 §, 45 §.) Lisäksi sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) säädetään palvelutarpeen arvioiden (37§) ja asiakassuunnitelmien sisällöistä (39 §). Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) säädetään, että sosiaalihuollon tulee perustua viranomaispäätökseen (6§), ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu- tai hoitosuunnitelma (7§).

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015, 1 §) pyrkii yhtenäistämään sosiaalihuollon dokumentointikäytäntöjä ja sitä kautta edistämään sosiaalihuollon tehtävien asianmukaista hoitamista. Asiakirjalain (254/2015) 4 §:ssä säädetään, että sosiaalihuollon ammattihenkilön tulee kirjata määrämuotoisina asiakirjoina kaikki sosiaalihuollon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot. Kirjaukset tulee tehdä viipymättä. Lain 6 §:ssä säädetään, että asiakirjojen kielen tulee olla selkeää ja ymmärrettävää, ja niissä saa käyttää vain yleisesti tunnettuja käsitteitä ja lyhenteitä. Laissa säädetään myös kirjattavista asiakastiedoista ja asiakastietojen käsittelyä koskevista erityisistä säännöksistä.

Tarkemmin sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelystä säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023), sekä asiakastietojen sähköisestä käsittelystä laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021). Asiakastietolaissa (703/2023, 4§, 5§) säädetään muun muassa siitä, että sosiaalihuollon asiakastiedot ovat salassa pidettäviä, ja sosiaalihuollossa työskentelevän henkilön vaitiolovelvollisuudesta. Lain 9§:n mukaan sosiaalihuollossa työskentelevällä on oikeus käyttää vain työtehtävissään tarvitsemia välttämättömiä asiakastietoja, ja asiakastietojen käsittelyn perusteena tulee aina olla sosiaalipalvelun järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvä tehtävä. Huomionarvoista on myös säädös siitä, että asiakasasiakirjojen tietorakenteiden tulee mahdollistaa asiakastietojen hyödyntäminen myös toissijaisissa käyttötarkoituksissa valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla (Asiakastietolaki 703/2023, 20§).

2.3.3 Organisaatio

Sosiaalityön dokumentointia on pitkään pidetty henkilökohtaisiin ominaisuuksiin perustavana taitona, ja siihen suhtaudutaan työyhteisössä kevyehkösti. Dokumentoinnin valintojen ei kuitenkaan pitäisi jäädä pelkästään yksittäisen työntekijän vastuulle, vaan käytännöistä olisi hyvä käydä työyhteisössä keskustelua ja luoda organisaatiotasolla yhteisiä suuntaviivoja. Dokumentoinnin laatu tulisi olla työyhteisön yhteinen tavoite ja tärkeä osa organisaatiokulttuuria. Lisäksi esihenkilöillä on oma vastuunsa dokumentointikäytäntöjen kehittämisessä. (Laaksonen ym. 2011, 13, 51.) Sosiaalityön dokumentointia ohjailee organisaatiotasolla muun muassa työyhteisön tavat ja ohjeistukset, perehdytys, koulutukset, ja organisaation sisäinen kirjaamisen valvonta (Kääriäinen 2007, 249; Laaksonen ym. 2011, 53; O'Rourke 2010, 87). Nämä kaikki luovat erilaisia raameja sosiaalityöntekijän dokumentointiin liittyville valinnoille. Sosiaalityöntekijät kaipaisivat työssään dokumentoinnin ohjeistusta ja tukea esihenkilöiltään dokumentointiin liittyen. Sosiaalihuollon organisaatioissa ei välttämättä ole kovin systemaattisia ohjeistuksia tai dokumentoinnin opettamisen tapoja. Työntekijä havainnoi työssään muiden kirjauksia lukiessaan monia erilaisia dokumentoinnin tapoja, jonka lisäksi dokumentoinnin ohjeistukset voivat olla ristiriitaisia tai epäjohdonmukaisia. Nämä luovat hämmennystä siitä, miten tulisi dokumentoida ja mitä on hyvä sosiaalityön dokumentointi. Sosiaalityöntekijät myös kaipaisivat enemmän palautetta kirjauksistaan. Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että työpaikoilla korostetaan dokumentoinnin suhteen pitkälti kokemuksen kautta oppimista. (O'Rourke 2010, 87.)

Erilaiset kirjaamiskoulutukset auttavat dokumentoinnin osaamisen kartuttamisessa (Laaksonen ym. 2011, 53). Suomessa sosiaalialan osaamiskeskukset aloittivat vuonna 2015 kouluttamaan kirjaamisvalmentajia sosiaalihuollon eri organisaatioihin Kansa-koulu-hankkeen myötä. Hankkeiden myötä Suomeen on koulutettu tuhansia sosiaalialan kirjaamisasiantuntijoita. (Socom n.d.). Asiantuntijat ovat saaneet opastusta dokumentoinnin sisällölliseen osaamiseen, asiakirjojen määrittelyyn ja tietojenkäsittelyyn liittyen. Koulutuksessa on pohdittu dokumentoinnin eettisyyttä, kielen merkitystä ja osallisuuden vahvistamista, dokumentointikäytäntöjen yhdenmukaistamisesta, tiedon rakenteistamisesta ja monialaisesta yhteistyöstä. (Vasso n.d.). Kirjaamisvalmentajat toimivat erityisesti määrämuotoisen kirjaamisen ja asiakasasiakirjalain asiantuntijoina, ja ovat jalkautuneet eri organisaatioihin maakunnallisesti jatkaen siellä kirjaamisosaamisen kehittämistä (Socom n.d.).

2.3.4 Informaatioteknologia

Sosiaalityön dokumentointi tapahtuu asiakastietojärjestelmissä ja informaatioteknologia vaikuttaa laajasti siihen, miten sosiaalityöntekijä työtään dokumentoi. Käytössä olevat järjestelmät saattavat vaihtua kentällä tiuhaan, ja uusien järjestelmien käyttö vaatii aina oman opiskelunsa. Ylipäätään asiakastietojärjestelmiin dokumentointi edellyttää monipuolisia tietoteknisiä taitoja. Järjestelmät koetaan usein puutteelliseksi, eivätkä ne työntekijöiden näkökulmasta useinkaan tavoita sitä, mikä työssä on olennaista. (Juhila 2009, 301; O'Rourke 2010, 99–100.) Asiakastietojärjestelmissä dokumentointi tapahtuu erilaisten valmiiden asiakirjamallien kautta, jotka ohjaavat voimakkaasti sitä, mitä sosiaalityöntekijä työstään dokumentoi (Ailio, Häkälä & Kärki 2017). Ajankohtaisesti sosiaalityön dokumentointiin tulee iso muutos, sillä asiakastietolaki velvoittaa julkiset sosiaalihuollon palvelunantajat liittymään valtakunnalliseen Kanta-palveluun. Alun perin oli suunniteltu, että siirtymä tapahtuisi vuoden 2024 aikana, mutta siirtymäaikoja tarkennettiin asiakastietolakiin kesällä 2024, ja sosiaalihuollon palvelunantajia velvoitetaan liittymään Kantaan viimeistään syyskuuhun 2026 mennessä. (Kanta-palvelut n.d.)

Kun on tutkittu Suomessa asiakastietojärjestelmien toimivuutta suunnitelmallisen sosiaalityön tukena, on havaittu, että sosiaalityöntekijöiden mukaan tietojärjestelmä ei tue riittävän hyvin dokumentaatiota. Tietojärjestelmät asettavat erityisesti haasteita monialaiselle ja organisaatioiden väliselle yhteistyölle ja tiedonkululle. Käytännön asiakastyössä sosiaalityöntekijöiden mukaan tietojärjestelmistä ei saa kerralla riittävän hyvää kuvaa asiakkaan kokonaistilanteesta. Sosiaalityöntekijät kuitenkin luottavat tietojärjestelmien tiedon laatuun. (Toikkanen, Salovaara & Lindh 2023, 439, 446.) Suomessa on tutkittu dokumentointia asiakastietojärjestelmien näkökulmasta käsin myös lastensuojelun kontekstissa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät nostivat esiin asiakastietojärjestelmän monimutkaisuuden, jonka vuoksi työntekijät keksivät omia tapojaan korvata järjestelmän puuttuvia ominaisuuksia helpottaen tiedon käyttöä. (Huuskonen 2014).

Sosiaalityön dokumentoinnissa hyödynnetään paljon valmiita asiakirjamalleja ja asiakasasiakirjojen rakenteet vaikuttavat dokumentointiin. Asiakirjarakenteet ovat laajoja, ja ne on kehitetty hyvin erilaisiin asiakastilanteisiin. Tällöin niiden riskinä on se, että asiakastyön yksilöllisyys kärsii, jos sosiaalityöntekijä kokee asiakirjarakenteiden ohjaamana velvollisuudekseen tallentaa kaikki sellaisetkin tiedot, jotka eivät ole asiakkuuden kannalta välttämättömiä. Kaiken kaikkiaan asiakastietojärjestelmien käytettävyyttä ja ominaisuuksia,

olisi tärkeää kehittää yhdessä sosiaalihuollon ammattilaisten kanssa. (Ailio, Häkälä & Kärki 2017, 71–72.)

Asiakastietojärjestelmiin kirjaaminen ja valmiiden asiakirjamallien käyttäminen ohjaa sosiaalityöntekijää luokittelemaan asiakkaitaan ennalta määritettyihin ajoittain hyvin mustavalkoisiin kategorioihin. Dokumentoidessaan tietojärjestelmän ehdoin, sosiaalityöntekijä ensin erottelee asiakkaan elämäntilanteen eri osa-alueet, jonka jälkeen rakentaa sen uudelleen tietojärjestelmän ehdoin. Tässä prosessissa riskinä on se, että asiakkaan elämäntilanteen monitahoisemmat ulottuvuudet katoavat, ja jäljelle jää pinnallista ja yksinkertaistettua tietoa, joka ei jätä tilaa asiakkaan elämäntilanteen syvällisemmälle ymmärtämiselle. Tällöin sosiaalityössä yksilöitä aletaan jäsentää enemmän informaatioteknologian kuin ihmissuhteiden myötä. (Parton 2008, 263–264.)

2.4 Keskeiset periaatteet

Seuraavaksi esittelen sosiaalityön dokumentoinnin keskeisiä periaatteita. Tässä luvussa pohdin, mitä on hyvä, laadukas, ja eettisesti kestävä dokumentointi. Sosiaalityön dokumentointiin liittyy paljon haasteita, mutta myös mahdollisuuksia. Laadukas dokumentointi auttaa sosiaalityöntekijää suunnittelemaan työskentelyä ja seuraamaan sen tuloksia, ja lisäksi se toimii työkaluna muiden palveluntuottajien tai toimijoiden kanssa yhteistyötä tehdessä. (Hage 2023, 16.)

Asiakaslähtöisyys on tärkeä sosiaalityön dokumentointia ohjaava periaate. Asiakkaan näkemys ja asiakkaan ääni pitää tulla selkeästi kuuluviin häntä koskevissa dokumenteissa ja mikäli teksteissä on työntekijän näkemyksiä, tulee ne selkeästi erottaa asiakkaan mielipiteistä. Lisäksi dokumentoinnissa on tärkeää erottaa faktatiedot ja mielipiteet toisistaan. (O'Rourke 2010, 8–9.) Terveystieteiden tutkimuskeskus on julkaissut sosiaalihuollon dokumentointia käsittelevän oppaan, jossa hahmotellaan hyvän sosiaalihuollon dokumentoinnin vaatimuksia. Keskiöön laadukkaassa dokumentoinnissa nostetaan asiakasta huomioiva kirjoittamisen tapa. Suosituksena on kirjoittaa tekstit niin, että ajattelee aina lukijaksi asiakkaan. Tämä auttaa kirjoittamaan selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Lyhenteitä ja ammattislangia tulee välttää, ja on hyvä käyttää asiakirjoissa samaa kieltä, jota on käytetty, kun asioista on asiakkaan kanssa keskusteltu. Sosiaalityöntekijä valitsee, miten hän nimittää itseään tai asiakasta teksteissään.

Päätösasiakirjoissa tulisi selkeyden ja asiallisuuden vuoksi viitata asiakkaaseen koko nimellä. Itseensä viittaamisen sijasta kolmannessa persoonassa dokumentoidessa on suositeltavaa hyödyntää aktiivimuotoa, koska sen kautta toimija tulee yleensä selkeimmin esille. Passiivimuoto on yleinen kohteliaisuuskeino, jonka käyttö voi jossain tilanteissa olla perusteltu. (Laaksonen ym. 2011, 38–41.)

Sosiaalityöntekijän tulisi pohtia tietoisesti sitä, minkälaista kieltä hän käyttää ja millaisin sanoin hän kuvaa asiakkaita dokumentoidessaan. Syrjivää tai leimaavaa kieltä ei tule käyttää. (Staniforth & Larkin 2006, 18). Sanat ja kieli rakentuvat sosiaalisesti heijastaen tiettyjä ideologioita ja sosiaalisia järjestelmiä. Sosiaalityöntekijän tulisi kirjatessaan pyrkiä inklusiiviseen ja kunnioittavaan kielenkäyttöön, ja lisäksi muistaa sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys. (McDonald ym. 2015, 366–367.) Asiakkaan kuvaaminen erilaisten yksinkertaistettujen kategorioiden kautta voi kiireessä tuntua helpolta, mutta sen sijaan asiakkaan tilannetta tulisi pyrkiä kuvaamaan mahdollisimman konkreettisesti. Tämä on usein leimaavienkin kategorioiden sijaan sekä neutraalimpaa, kunnioittavampaa että myös aidosti informatiivisempaa. Esimerkiksi se, että asiakas nimetään sosiaalityön teksteissä ”päihderiippuvaiseksi”, ei oikeastaan kerro asiakkaan tilanteesta konkreettisesti mitään. Sen sijaan sen kuvaaminen, kuinka paljon ja kuinka usein asiakas käyttää päihteitä, mitä päihteitä hän käyttää, ja miten hän itse kokee oman päihteiden käyttönsä, on huomattavasti informatiivisempaa. Tähän työntekijä voi sitten liittää oman näkemyksensä asiakkaiden päihteidenkäytöstä, perustellen sitä konkreettisilla faktoilla. (Laaksonen ym. 2011, 41; Staniforth & Larkin 2006, 18.)

Sosiaalityön ammatillinen kirjaaminen sisältää paljon erilaisia valintoja. Valintoihin liittyy aina vallankäytön mahdollisuus, jonka vuoksi ammatillisesti laadukkaan ja sosiaalityön arvoihin perustuvan kirjaamisen pohtiminen tuo väistämättä eettisten kysymysten äärelle. (Laaksonen ym. 2011, 38). Eettisesti kestävä kirjaaminen edellyttää tietoisia valintoja, joita ohjaavat sosiaalityön arvot, kuten sosiaalinen oikeudenmukaisuus, inklusiivisuus ja läpinäkyvyys. Myös johdonmukaisuus on tärkeää. Kirjattujen asioiden tulisi olla linjassa sen kanssa, mitä tapaamisilla on sanottu ja sovittu, sekä linjassa sen kanssa, miten työntekijä toimii. Tämä lisää luottamusta työntekijän ja asiakkaan välillä. (McDonald ym. 2015, 366, 369.)

Sosiaalityön dokumentoinnin erilaiset periaatteet ja ohjeistukset tarjoavat hyvän lähtökohdan laadukkaan dokumentoinnin kehittämiseksi. On kuitenkin huomioitava, että näiden erilaisten

periaatteiden toteuttaminen ei aina ole kovin yksinkertaista tai suoraviivaista. Hyväksi kirjaajaksi kehittyminen vaatii viisautta, koska dokumentointiin liittyy monia eettisesti haastavia kysymyksiä, ja paljon erilaisia valinnanmahdollisuuksia. Yllä kuvatut ohjenuorat antavat hyvän pohjan, mutta jättävät edelleen paljon tulkinnanvaraa: mikä on tarpeellista tietoa, ja kuka sen määrittää? Mitä on neutraalius? Eettisesti kestävä dokumentointi edellyttää sitä, että tällainen dokumentointiin liittyvä eettinen pohdinta ei jää pelkästään yksittäisen työntekijän harteille, vaan työyhteisö tukee dokumentoinnin periaatteiden toteutumista. (Cairns ym. 2018, 361, 364.)

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkimustehtävä

Teksteillä muokataan yhteistä todellisuutta sekä rakennetaan kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä ja identiteettejä (Johansson ym. 2011, 11–12). Erilaisten tekstien tuottaminen on yhä suurempi osa sosiaalityön, kuin muunkin asiantuntijatyön, arkea (Tiililä 2011, 162).

Dokumentoinnin käytäntöihin ei silti oman huomioni mukaan vaikuteta kiinnitettävän sosiaalityön käytännön kentällä kovin paljon huomiota. Kääriäinen (2007, 247) toteaaakin, että dokumentoinnin prosesseja pidetään usein itsestäänselvyyksinä sosiaalityön kentällä.

O'Rourken (2010, 40) mukaan dokumentointi on aiheena sosiaalityön käytännön työssä, opinnoissa ja tutkimuksessa ollut pitkään laiminlyöty aihe. Kääriäinen (2007, 247) toteaa, että dokumentoinnin käytäntöjen kehittämisen kannalta olisi tärkeä pysähtyä pohtimaan kirjoittamisen ja lukemisen arkisia itsestäänselvyyksiä. Juuri näiden arkisten itsestäänselvyyksien äärellä pysähdyn tutkielmassani.

Tässä tutkielmassa kysyn:

- 1) Millaisia valintoja tutkimusartikkeleista on löydettävissä liittyen sosiaalityön dokumentointiin?
- 2) Millaisia vaikutuksia tutkimusartikkeleiden perusteella dokumentointiin liittyvillä valinnoilla voi olla?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni pyrkii tekemään näkyväksi sitä valintojen maailmaa, joka sosiaalityöntekijällä on edessään, kun hän dokumentoi työtään. Tavoitteenani on problematisoida dokumentointiin liittyviä valintoja. Tutkielmani tavoitteena on auttaa sosiaalityöntekijää tulemaan tietoisemmaksi näistä valinnoista, koska usein vasta sitten kun valintoja tehdään tietoisesti, niitä voidaan tehdä ammatillisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla. Toisella tutkimuskysymykselläni haluan tuoda esiin sitä, millaisia vaikutuksia näillä valinnoilla voi olla. Tavoitteenani on osoittaa, että dokumentointiin liittyvillä valinnoilla voi olla monenlaisia vaikutuksia, joten ei ole yhdentekevää, millaisia valintoja tehdään. Kaiken

kaikkiaan tavoitteenani on nostaa dokumentointiin liittyvää keskustelua enemmän sosiaalityön keskiöön, jonne se mielestäni kuuluukin.

Toteutin tutkimukseni kirjallisuuskatsauksena, koska halusin tutkia, miten sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa tarkastellaan sosiaalityön dokumentoinnin valintojen maailmaa.

Kirjallisuuskatsaus on metodi, jonka avulla tutkitaan sitä, mitä on jo tutkittu.

Kirjallisuuskatsauksessa pystytään kokoamaan yhteen tutkimustuloksia, jotka muodostavat perustaa uusille tutkimuksille. (Salminen 2011, 3.) Kirjallisuuskatsauksen avulla pystyn yleisesti tutkimaan sitä, problematisoidaanko sosiaalityön tutkimuksessa dokumentointiin liittyviä valintoja vai ei, ja tätä kautta mahdollisesti osoittamaan aukkoja sosiaalityön tutkimuksellisessa kentässä. Tämän kautta pyrin alleviivaamaan sitä, että sosiaalityön dokumentointi on myös akateemisesti tärkeä tutkimuskohde. Sosiaalityön dokumentointiin liittyvien valintojen tekeminen ei ole yksioikoinen eikä yksiselitteinen prosessi, jolloin se vaatii tuekseen myös tutkimusta.

3.2 Integroiva kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsauksen tulee perustua korkealaatuiseen tutkimuskirjallisuuteen ja olla systemaattinen ja toistettavissa oleva menetelmä (Salminen 2011, 3–4).

Kirjallisuuskatsauksen tyyppejä on monia, joista tutkija valitsee sopivimman ottaen huomioon oman aiheensa ja tutkimusongelmansa (Leino-Kilpi 2007, 2). Kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa systemaattisiin ja kuvaileviin katsauksiin sekä meta-analyysiin (Salminen 2011, 6).

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on metodisesti tarkin ja täsmällisin. Siinä tutkimukset valitaan tarkoin kriteerein ja analysointivaihe on hyvin tarkka. (Coughlan, Cronin & Ryan 2013, 30.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa narratiiviseen ja integroivaan katsaukseen. Integroiva kirjallisuuskatsaus on kuvaileva katsaus, mutta lähempänä systemaattista katsausta kuin narratiivinen katsaus. Integroiva katsaus antaa mahdollisuuden kuvata ilmiöitä monipuolisesti. Aineiston valinnassa voi valita erilaisen metodein tuotettua tutkimusta ja analysoida niitä yhdessä, huolimatta perspektiivien eroista. Siten integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa systemaattista katsaus laajemman otoksen keräämisen. (Salminen 2011, 6–8.)

Integroivan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena voi olla tutun aiheen tarkasteleminen uudesta kriittisestä näkökulmasta. Katsauksen avulla tutkittavaa aihetta koskevaa tietoa kootaan yhtenäiseksi ja uutta tietoa tuottavaksi kokonaisuudeksi. (Torraco 2005, 357.) Hahmotan integroivan kirjallisuuskatsauksen asettuvan kuvailevan ja systemaattisen katsauksen välimaastoon. Integroivaa katsausta luonnehditaankin systemaattiseksi katsaukseksi narratiivisin maustein (Salminen 2011, 7). Integroivassa katsauksessa aineisto kerätään systemaattisen katsauksen tavoin, mutta tuloksista ei välttämättä muodosteta synteesiä, vaan ne voi esittää vapaammin (Stolt, Axelin & Suhonen 2016, 13). Tämä mahdollistaa ilmiön vapaamman kuvailemisen ja selittämisen. Valitsen juuri integroivan kirjallisuuskatsauksen, koska koen, että se mahdollistaa monipuolisten näkökulmien huomioimisen. Sosiaalityön dokumentointikäytännöt voivat vaihdella eri konteksteissa ja kulttuureissa. Koska olen kiinnostunut tutkimaan laajasti sosiaalityön dokumentointia ilmiönä, enkä ole tutkimuksen tavoitteideni kannalta kokenut tarpeelliseksi rajata tätä esimerkiksi tiettyyn asiakasryhmään, koen, että integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa monipuolisten näkökulmien esiin tuomisen.

Vaiheiltaan integroiva katsaus on lähellä systemaattista katsausta, jonka vuoksi integroivaa katsausta tehdessä olen noudattanut pitkälti systemaattisen katsauksen prosessikuvauksia. Integroivan kirjallisuuskatsauksen vaiheet ovat tutkimusongelman asettelu, aineiston kerääminen ja arviointi, analyysi, tulkinta sekä tulosten esittäminen. (Salminen 2011, 6–8.) Kirjallisuuskatsauksen teossa tulee korostaa tiedonhaun merkitystä prosessin alkuvaiheesta asti. Tutkielmaani laatiessa aloitin ensin määrittellä yleisesti sen ilmiön, jota halusin tutkia, eli sosiaalityön dokumentoinnin. Suoritin laajaa tiedonhakua aiheesta jo tässä vaiheessa, ja tämä auttoi muotoilemaan lopullisia tutkimuskysymyksiä. Laajojen kokonaisuuksien hahmottaminen mahdollistaa tutkimuskysymysten liittämisen olemassa olevaan tietoon, ja se auttaa ymmärtämään, mitä aiheesta on jo tutkittu ja millaisista näkökulmista. Alustavan tiedonhaun seurauksena tutkimusongelmani tarkentui. Tutkimusongelman tarkka rajaus on tärkeää, jotta tutkittavaa aineistoa ei tule liikaa yhteen katsaukseen. Koko tiedonhakuprosessin aikana tein huolellisia muistiinpanoja lukemastani. (ks. Coughlan ym. 2013, 6–7.)

3.3 Aineistonhaku ja aineiston kuvaus

Seuraavaksi kuvaan tämän pro gradu- tutkielman aineistonhakuprosessia. Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa on tärkeää esitellä tutkimuksen kulku ja käytetyt metodit mahdollisimman läpinäkyvästi, jotta lukija voi muodostaa kuvan siitä, miten tutkimusprosessi on edennyt, ja miten tuloksiin on päädytty (Torraco 2005, 361). Myös hakustrategia ja hakusanat tulee raportoida tarkasti, jotta osoitetaan hakuprosessin kattavuus (Coughlan ym., 2013, 6). Johanssonin (2007, 6) mukaan kirjallisuuskatsauksen kaikkien vaiheiden näkyväksi tekeminen on tärkeää tulosten relevanttiuden osoittamisen kannalta.

Aloitin aineistonhankintaprosessin jäsentelemällä tutkimusongelmani kannalta keskeisiä käsitteitä ja mahdollisia hakusanoja. Tutkielman teoriaosuutta laatiessa olin tutustunut sosiaalityön dokumentointia käsittelevään keskeiseen tutkimuskirjallisuuteen, ja hyödynsin näiden tutkimusten keskeisiä käsitteitä ja asiasanaluetteloita, kun hahmottelin tutkimukseni kannalta relevantteja hakusanoja. Käytin apunani myös finto.fi-sivuston sanastoja. Finto on Suomen kansalliskirjaston ylläpitämä sanasto- ja ontologia palvelu (Finto n.d.). Lisäksi tein koehakuja eri tietokannoista, jotta löytäisin sopivat hakusanat, hakulausekkeet ja rajaukset. Koehakuja eri tietokannoista tein maaliskuussa 2024. Tavoitteena oli löytää ne hakulausekkeet, joiden avulla löydän tutkimusongelmani kannalta relevantit tutkimusartikkelit. Käytin hakusanojen ja -lausekkeiden muotoiluun huolella aikaa, jotta löytäisin kaikki tutkielmani kannalta olennaiset hakusanat. Haun helpottamiseksi voi luoda taulukon, jossa listataan synonyymeja tai vaihtoehtoisia hakusanoja haun kattavuuden varmistamiseksi (Bettany- Saltikov 2012, 71). Yhdistin taulukossa 1 esiintyviä hakusanoja Boolean logiikkaa hyödyntäen lopullisissa hauissa. Näissä hakulausekkeissa huomioin myös sanojen mahdolliset taivutusmuodot. Lopulliset hakulausekkeet on kuvattu liitteessä 1.

Taulukko 1: Hakusanat

Dokumentointi	Sosiaalityö	Documenting	Social work
Kirjaaminen, kirjaus	Sosiaalihuolto, sosiaalitoimi, sosiaalipalvelut	Recording	Social services

Lopullisen artikkelien haun tein neljästä eri tietokannasta. Tietokannoiksi valikoitui finna.fi, SocINDEX With Full Text (Ebsco), Scopus, Social Science Database (ProQuest). Näistä ensimmäinen on kotimainen ja loput kolme kansainvälisiä tietokantoja. Tietokannat valikoituivat Turun yliopiston kirjaston sosiaalitieteille suunnattujen tietokantojen listauksesta. Niiden valintaan vaikuttivat myös tehdyt koehaut sekä tietokantoihin pääsy Turun yliopiston opiskelijana. Suoritin systemaattisen tiedonhaun valituista tietokannoista huhtikuussa 2024, tarkat hakupäivämäärät on listattu liitteeseen 1. Systemaattisessa tiedonhaussa katsaukseen sisällytetyt tutkimukset karsitaan ensin otsikoiden, sitten abstraktien ja viimeiseksi kokotekstin perusteella. Karsinnassa hyödynnetään sisäänotto- ja poissulkukriteereitä, jotka kuvataan tarkasti, koska täsmälliset ja johdonmukaiset kriteerit ehkäisevät systemaattisia virheitä (Johansson 2007, 7; Pudas-Tähkä ja Axelin 2007, 48). Kun olin tehnyt tiedonhaun, selasin ensin kaikki tulokset läpi ja otin talteen otsikkotasolla sisäänottokriteereitä vastaavat tulokset. Tämän jälkeen luin kaikkien näiden artikkelien abstraktit, ja karsin pois ne, jotka eivät vastanneet sisäänottokriteereitä. Lopuksi luin artikkelit läpi kokonaisuudessaan, ja artikkeleista putosi vielä osa pois. Tätä prosessia on kuvattu tarkemmin liitteessä 1. Käyttämäni sisäänotto- ja poissulkukriteerit löytyvät taulukosta 2.

Taulukko 2: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Suomen- tai englanninkielinen	Ei suomen- tai englanninkielinen
Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli	Ei vertaisarvioitu tutkimusartikkeli
Julkaistu vuonna 2010–2024	Julkaistu ennen vuotta 2010
Saatavilla maksutta kokotekstinä	Ei saatavilla maksutta kokotekstinä
Vastaa jompaankumpaan tutkimuskysymyksistä	Ei vastaa tutkimuskysymyksiin

Sisäänottokriteereistä ensimmäinen oli, että tutkimuksen tulee olla joko suomen- tai englanninkielinen kielitaitoni mukaisesta. Valitsin aineistoksi vain vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita varmistuakseni tutkimusaineiston laadusta ja tieteellisestä relevanttiudesta. Valitsin mukaan tutkimukset vuodesta 2010 alkaen vuoteen 2024 asti, jotta sain analysoitavaksi suhteellisen ajantasaista tietoa. Haut toteutettiin huhtikuussa 2024, joten mukaan valikoitui artikkelit, jotka oli julkaistu huhtikuuhun 2024 mennessä. Aineiston valintaan vaikutti myös artikkelien saatavuus. Joissain tietokannoissa oli mahdollista rajata hakua siten, että hakutuloksiin saadaan vain ne artikkelit, jotka ovat saatavilla kokotekstinä.

Tällaista rajausta en hakuja tehdessä tehnyt, koska ajattelin, että voin koittaa löytää artikkelin myös jotain toista kautta, mikäli kyseinen tietokanta ei tarjoa siihen pääsyä. Hakuja tehdessä vastaan tuli kuitenkin yksi artikkeli, joka ei ollut saatavilla ilmaiseksi kokotekstinä minkään tietokannan kautta, johon minulla Turun yliopiston opiskelijan on pääsy, ja artikkeli rajautui tämän vuoksi pois. Lopulta artikkelien valintaan vaikutti toki myös se, onko artikkeli relevantti tutkimuskysymyksen kannalta. Tutkimus rajautui pois, mikäli siinä ei käsitelty asioita, jotka vastaisivat jompaankumpaan tutkimuskysymykseeni.

Ensimmäiseksi hain artikkeleita kotimaisesta finna.fi-tietokannasta. Suurin osa tuloksista karsiutui pois jo otsikkotasolla, koska isossa osassa artikkeleista käsiteltiin sosiaalityön kirjaamisen sijasta hoitotyön kirjaamista. Hakulauseketta olisi halutessaan voinut tarkentaa poissulkemalla hausta NOT-komentoa käyttämällä sanat ”terveys” ja ”hoito”, mutta koska tulosten määrä oli hyvin hallittavissa joka tapauksessa, en nähnyt tätä tarpeelliseksi. Abstraktien perusteella karsiutui pois esimerkiksi sellaisia artikkeleita, jotka eivät olleet vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita tai artikkeleita, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymyksiin. Karsimisen jälkeen finna.fi-tietokannasta tutkielmaan päättyi yksi suomenkielinen tutkimusartikkeli, jossa käsitellään sosiaalityön laadukasta rakenteista kirjaamista sosiaalityöntekijöiden kuvaamana (Hujanen, Kinnunen, Ailio & Koivumäki 2021).

Seuraavaksi siirryin tekemään hakuja kansainvälisistä tietokannoista, ensimmäiseksi SocINDEX With Full Text- tietokannasta. Koehakujen perusteella päädyin kaikissa englanninkielisissä hauissa rajaamaan hakua siten, että kirjaamisen käsitteen piti esiintyä artikkelissa jo otsikkotasolla. Täten hakutulosten määrä oli paremmin hallittavissa, ja löysin tutkimuskysymyksen kannalta tärkeimmät artikkelit. Esimerkiksi SocINDEX With Full Text-tietokannassa ilman tätä rajausta tuloksia tuli yli 4000, kun taas rajauksen kera määrä väheni 156 tutkimukseen. Näistä 156 tutkimuksesta katsaukseen valikoitui lopulta yksitoista vertaisarvioitua tieteellistä tutkimusta, jotka käsittelevät sosiaalityön dokumentointia. Pois rajautui esimerkiksi tutkimuksia, joissa on tutkittu jotain tiettyä sosiaalityön ilmiötä ja aineistona on käytetty sosiaalityön dokumentteja, mutta varsinaisesti sosiaalityön dokumentointi ei ole ollut tutkimuksen kohteena. Hakutuloksissa oli myös tutkimuksia, joissa oli käsitelty sosiaalityön dokumentoinnin opetusta, ja nämä rajasin pois, koska omassa tutkielmassani keskityn sosiaalityöntekijöiden tai sosiaalityön dokumentoinnin organisaatiotason näkökulmiin. Rajasin tuloksista pois myös sellaiset tutkimukset, jossa oli

tutkittu jotain hyvin spesifiä dokumentoinnissa käytettyä työkalua ja sen käyttökelpoisuutta tai kehittämiskohteita, koska ne eivät vastanneet tutkimuskysymyksiin.

SocINDEX With Full Text- tietokannasta valikoituneista yhdeksästä tutkimusartikkelista kaksi on suomenkielisiä. Niissä käsitellään dokumentointia asiakasturvallisuuden näkökulmasta (Kääriäinen 2022) ja dokumentointia asiakaslähtöisyyden näkökulmasta (Kivistö & Hautala 2020). Loput artikkeleista on englanninkielisiä, tosin yksi niistä sijoittuu Suomessa sosiaalipäivystyksessä tehtyyn tutkimukseen (Räsänen 2012). Englanninkielisistä tutkimuksista kolme sijoittuu lastensuojelun tai perhetyön viitekehykseen (De Witte, Declercq & Hermans 2016; Huuskonen & Vakkari 2015; Gorin, Edwards, Gillies & Vannier 2024) ja yksi artikkeli käsittelee lapsena huostaanotettujen kokemuksia suhteessa kirjauksiin heistä itsestään (Murray & Humphreys 2014). Yksi artikkeli sijoittuu koulussa tehtävän sosiaalityöhön (Garrett 2012), yhdessä pohditaan dokumentointia terveystieteissä (Cairns, Jonas & Wallis 2018) ja yhdessä omaishoitoon liittyvän sosiaalityön viitekehyksessä (Miller & Barrie 2020).

Tein vielä kaksi englanninkielistä tiedonhakua, ensin Scopus-tietokantaan ja sitten Social Science Database- tietokantaan. Tietokannoista artikkeleita karsiutui pois paljon siitä syystä, että tuloksissa oli artikkeleita, joita oli tullut vastaan jo aikaisemmissa hauissa.

Kaksoiskappaleet karsin pois otsikkovaiheessa. Näistä tietokannoista karsintaa tein myös sellaisten hakutulosten kohdalla, jossa kyseessä ei ollut tutkimusartikkeli, artikkelissa ei käsitelty sosiaalityön dokumentointia tai artikkeli ei vastannut tutkimuskysymyksiin. Scopus-tietokannasta lopulliseen katsaukseen päätyi kaksi artikkelia. Niistä toisessa käsitellään dokumentointia osana asunnottomien sosiaalipalveluita (Tracey, Garcia & Punzalan 2023) ja toisessa sosiaalityön dokumentointiin siihen liittyvien ajallisista näkökulmista käsin (Lillis, Leedham & Twiner 2020). Social Science Database- tietokannasta lopulliseen katsaukseen ei päätynyt yhtään artikkelia. Katsaukseen valitut artikkelit, niissä käytetyt metodit ja niiden keskeiset tulokset esitellään liitteessä 2. Kaikkien tiedonhakujen jälkeen tutkielmaani valikoitui kaksitoista vertaisarvioitua tutkimusartikkelia, jossa käsitellään jostain näkökulmasta käsin sosiaalityön dokumentointiin liittyviä valintoja tai dokumentoinnin vaikutuksia. Tutkimuksissa on tutkittu sosiaalityön dokumentointia Suomessa, Iso-Britanniassa, Belgiassa, Uusi-Seelannissa, Skotlannissa, Yhdysvalloissa, Australiassa ja Kanadassa. Tarkemmin kunkin tutkimuksen maantieteellinen sijoittuminen selviää liitteestä 2.

3.4 Aineiston analyysi

Valitsin analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Sisällönanalyysin tavoitteena on tuottaa tiivis ja kokonaisvaltainen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, ja tuotoksena syntyy ilmiötä kuvaavia kategorioita (Elo & Kyngäs 2007, 108). Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä analyysi rakentuu aineiston ehdoin, ja aineistosta edetään tutkimustehtävän ohjaamana aineistoa yhdistelemällä kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80). Aineistolähtöinen analyysi sopi omaan tutkimustehtävääni. Minulla ei ollut käytössä mitään teoriasta nousevia valmiita analyysiyksiköitä tai valmista analyysikehikkoa, vaan lähestyin aineistoa pelkästään tutkimuskysymyksiä ohjaamana tutkien, mitä teemoja aineistosta nousee. Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä on kritisoitu harhaanjohtavaksi käsitteeksi, koska analyysiä ohjaa aina väistämättä tutkimuskysymykset, tutkijan esioletukset, ajatukset ja teoreettiset ideat. Puhtaasti aineistolähtöistä analyysiä ei siis olekaan. (Salo 2015, 181–182; Tuomi & Sarajärvi 2018, 81.)

Seuraavaksi kuvaan aineistolähtöisen analyysin vaiheita ensin yleisesti ja sitten kuvaan, miten analyysi eteni tässä tutkielmassa. Aineistolähtöinen analyysi lähtee liikkeelle siitä, että tutkija määrittää analyysiyksikön, jota analyysissä hyödynnetään. Hyvä analyysiyksikkö on sellainen, että se sisältää vain yhden oleellisen sisällön, joten on tärkeää, että se on riittävän suppea. Mikäli analyysiyksikkö sisältää useita eri merkityksiä, sitä on haastava käsitellä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80; Elo, Kääriäinen, Kanste, Pölkki, Utriainen & Kyngäs 2014, 5.) Aineistolähtöinen analyysi rakentuu kolmivaiheisesta prosessista. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään eli redusoidaan. Informaatiota tiivistetään ja tehdään analyttisiä valintoja aineistosta. Tavoitteena on karsia epäolennaista tietoa pois ja tiivistää aineistoa muotoon, jossa sitä on helpompi käsitellä. (Miles & Huberman 1994, 10–11.) Analyysin toinen vaihe on aineiston ryhmittely eli klusterointi. Tässä vaiheessa koodatuista alkuperäisilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja aineistoa ryhmitellään eri luokkiin. Viimeisenä eli kolmantena vaiheena on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Tämän vaiheen tavoitteena on muodostaa aineistoa kuvaavia teemoja. Tätä tehdään yhdistämällä luokituksia niin kauan, kun se on tarkoituksenmukaista. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 92–93.)

Kun aineistonhankintaprosessini oli valmis, luin ensin kertaalleen kaikki tutkimukset läpi huolellisesti tutkimuskysymykset mielessä pitäen. Ensimmäisellä lukukerralla en tehnyt vielä

merkintöjä aineistoon, mutta alustavasti pohdin, minkä tyyppisiä asioita aineistosta voisi nousta tutkimuskysymyksiini liittyen. Sitten luin aineistot läpi uudelleen, ja tällä kertaa alleviivasin tekstistä niitä teemoja, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini. Alleviivasin yhdellä värillä dokumentointiin liittyviä valintoja ja yhdellä värillä näiden valintojen mahdollisia vaikutuksia. Käytin analyysini apuna analyysirunkoa, johon keräsin alkuperäiset alleviivatut ilmaukset. Keräsin toiseen analyysirunkoon dokumentointia koskevia valintoja ja toiseen runkoon näiden valintojen vaikutuksia. Kun olin käynyt aineiston kokonaisuudessaan läpi, siirryin käsittelemään sitä analyysirunkoon. Analyysirungossa kävin ensin läpi alkuperäisilmaukset. Ajatuksena oli, että jokainen analyysirungon laatikko sisältää ilmauksen, joka muodostaa yhden analyysiyksikön. Yksi analyysiyksikkö koostui vain yhdestä olennaisesta sisällöstä liittyen sosiaalityön dokumentoinnin valintoihin tai näiden valintojen seurauksiin. Tämän vuoksi jaoin pidempiä aineisto-otteita eri laatikoihin siten, että yksi laatikko edusti yhtä analyysiyksikköä. Tämän jälkeen aloitin pelkistämään aineistoa yksinkertaisemmiksi ja helpommin käsiteltäviksi ilmaisuiksi, jonka jälkeen etsin näistä samankaltaisuuksia, joita yhdistelin alaluokiksi. Viimeiseksi siirryin luokkien yhdistämiseen. Vaikka sisällönanalyysissä keskitytään lopulta aineiston yksityiskohtiin, on tärkeää, että tutkija ei missään vaiheessa unohda isoja kokonaisuuksia (Chenail, 2012, 248). Pyrin tämän vuoksi analyysiä tehdessä jatkuvasti huomioimaan aineistojen alkuperäisen kontekstin. Siinä vaiheessa, kun olin muodostanut alustavat alaluokat, luin vielä artikkelit läpi uudelleen varmistaen, että olin ryhmitellyt aineistoa tekstin todellista merkitystä noudattaen, enkä ottanut ilmaisuja pois omasta alkuperäisestä kontekstistaan. Analyysiprosessista löytyy esimerkkejä taulukosta 3.

Taulukko 3: Esimerkki analyysiprosessista

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
"...käytetään semmosta kieltä, mitä asiakas ymmärtää"	käytetään ymmärrettävää kieltä	Ymmärrettävyys	Dokumentoinnin kieli
"an attention to unbiased language that avoids inherent judgement about the worth or dignity of a client."	käytetään kieltä, joka on neutraalia, eikä tuomitsevaa	Neutraalius	Dokumentoinnin kieli
" recording case notes during --- the conversation"	kirjausten tekeminen tapaamisen aikana	Dokumentointi tapaamisen aikana	Dokumentoinnin ajankohta
"jossa kirjaukset haastateltavien mukaan tehdään vasta asiakastapaamisten jälkeen"	kirjausten tekeminen tapaamisen jälkeen	Dokumentointi tapaamisen jälkeen	Dokumentoinnin ajankohta

3.5 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on julkaissut ohjeen, jonka avulla pyritään edistämään hyvää tieteellistä käytäntöä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 6). Tutkimuseettiset ohjeet ovat tutkimuseettisen toiminnan perusta, mutta tutkijan ei tule käyttää ohjeita vaan muodollisesti, vaan hyvää tutkimusta ohjaa tutkijan henkilökohtainen eettinen sitoutuneisuus (Sarajärvi & Tuomi 2018, 111). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeen mukaan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto, ja näihin periaatteisiin olen sitoutunut tässä tutkielmassa. Luotettavuus liitetään ohjeessa tieteellisen toiminnan laatuun tutkielman suunnittelussa, menetelmissä ja analyysissä. Rehellisyydellä tarkoitetaan avointa tieteellisen toiminnan raportointia yksityiskohtia salaamatta. Arvostuksen periaate pitää sisällään arvostuksen osoittamisen kollegoita, tieteellisen toiminnan osapuolia ja yhteiskuntaa kohtaan, ja vastuunkannolla tarkoitetaan vastuun ottamista tieteellisen toiminnan koko elinkaaresta alkaen tutkielman ideasta sen toteutukseen, julkaisemiseen ja vaikutuksiin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta

2023, 12.) Näitä periaatteita olen noudattanut muun muassa siten, että olen pyrkinyt toteuttamaan tutkielman laadukkaasti aina suunnitteluvaiheesta tulosten analyysiin ja raportointiin saakka. Olen kuvannut avoimesti sitä, miten tutkielmani on edennyt ja lisäksi asianmukaisilla ja tarkoilla lähdeviitteillä varmistanut arvostuksen osoittamisen tieteellistä toimintaa kohtaan.

Eettisestä kestävä tutkimus on laadukasta tutkimusta. Se lähtee liikkeelle laadukkaasta tutkimussuunnitelmasta, edeten sopivan tutkimusasetelman löytymiseen ja hyvin toteutettuun raportointiin. (Sarajärvi ja Tuomi 2018, 111.) Tutkimusaiheen valinta on itsessään eettinen valinta. Se, miten tutkimusaihe muotoillaan, vaikuttaa paljon siihen, mitä lopulta saadaan selville ja mistä näkökulmasta aihetta tarkastellaan. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 114). Olen valinnut tutkia dokumentointiin liittyviä valintoja. Eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna huoleni on, että valitsemani näkökulma säilyttää vastuuta dokumentoinnista liiaksi yksittäisen työntekijän harteille. Olen kuitenkin pyrkinyt välttämään tätä sillä, että käsittelen tutkielmani teoriaosuudessa dokumentoinnin viitekehyksiä, ja pohdintaosuudessa tuon esille näkökulmaa siitä, että yksittäisen työntekijän syyllistäminen ei suinkaan ole tutkielmani tavoite. Toki yksittäinen sosiaalityöntekijä vastaa omasta työstään, mutta ajattelen, että sosiaalityötä tehdään aina osana isompia rakenteita. Peräänkuulutankin ensisijaisesti toimivampia dokumentoinnin toimintakäytäntöjä ja toimintaympäristöjä, enkä yksittäisten työntekijöiden syyllistämistä.

Laadullisen tutkimuksen tekemisessä on tyypillistä, ettei tutkimus etene alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Tämä edellyttää tutkijalta nöyryyttä ja kärsivällisyyttä tutkimuksen edetessä. (Alasuutari 2012, 276.) Tutkimussuunnitelmassani ajatuksenani oli tutkia dokumentointia vallankäytön näkökulmista käsin. Kun tutustuin enemmän aihetta koskevaan kirjallisuuteen, alkoi vaikuttamaan siltä, että vallan käsitteeseen keskittymällä en lopulta tule saamaan tutkimuksessani esille sitä, minkä koin tärkeäksi. Koen, että aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perehtymisen avulla pääsin lopulta käsiksi siihen, mitä todella haluan tutkia, ja sain muotoiltua sopivat tutkimuskysymykset. Tämä prosessi vaati kuitenkin oman aikansa. Tutkimuksen eettisyyttä voikin tarkastella myös sen kautta, kuinka paljon tutkija käyttää aikaa tutkimusaiheeseen perehtymiseen ja lukemiseen. Eettisesti kestävä tutkimus edellyttää sen, että tutkimuksen parissa on mahdollista viettää riittävästi aikaa. (Pietarinen 2002, 61.) Olen tyytyväinen siihen, että minulla oli mahdollista irrottautua työelämästä ja keskittyä useampi kuukausi täysipäiväisesti tutkielman tekemiseen, jotta pystyin perehtymään tutkimusaiheeseen riittävän syvällisesti, ja täten varmistaa laadukkaan tutkielman tekemisen.

Tutkielma oli toinen toteuttamani integroiva kirjallisuuskatsaus, joten menetelmä oli jo hieman entuudestaan tuttu, vaikka toki tutkijan taidoissa olen vielä aloittelijan roolissa. Huomasin kuitenkin tutkimusta tehdessä, että aiempi kokemus avitti erityisesti hakusanojen- ja lausekkeiden muodostamista, sekä analyysin toteuttamista. Koska tutkielmani on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, tutkimukseen ei liity eettisiä vaatimuksia esimerkiksi tutkimuslupien, haastatteluiden toteuttamisen tai haastatteluaineiston säilyttämisen suhteen, mutta yhtä lailla kirjallisuuskatsausta tehdessä tulee vastaan monia eettisiä näkökulmia. Myös kirjallisuuskatsauksena toteutetun tutkimuksen tulee noudattaa validiteetin ja reliabiliteetin periaatteita. Tutkimuksen validiteetilla viitataan siihen, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu, ja reliabiliteetilla siihen, että tutkimuksen tulee olla toistettavissa (Sarajärvi & Tuomi 2018, 119). Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa aineistonhaku toteutetaan tietyillä hakusanoilla ja -lausekkeilla. Lisäksi sisäänotto- ja poissulkukriteerit rajaavat sitä, mitä aineistoa valikoituu analyysin kohteeksi. On mahdollista, että valitut hakulausekkeet eivät tavoita kaikkia niitä artikkeleita, jotka vastaisivat tutkimuskysymyksiin, ja tällöin tutkijalta voi jäädä tavoittamatta jotain analyysin kannalta olennaista tietoa. Sähköisistä tietokannoista osa tutkimuksista jää yleensä löytämättä ja tämä voi vaikuttaa aineiston haun kattavuuteen (Flinkman ja Salanterä 92, 2007). Lisäksi rajauskriteerit saattavat sulkea pois jotain olennaisia artikkeleita. Esimerkiksi kielitaitoni rajaa hakua siten, että katsaukseen on sisällytetty vain suomen- ja englanninkieliset tutkimukset. On siis todennäköistä, että en löytänyt kaikkia tutkimusaiheeni kannalta relevantteja tutkimuksia. Pyrin kuitenkin saamaan hausta mahdollisimman kattavan siten, että käytin huolella aikaa hakusanojen ja -lausekkeiden muodostamiseen. Tein laajasti koehakuja, hyödynsin sanastopalvelua ja muiden tutkimusten avainsanalistoja. Pyrin varmistamaan hakuprosessin luotettavuuden siten, että kuvasin prosessin laajasti ja kirjasin sen täsmällisesti.

Toteutin tutkielman analyysin aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä. Aineistolähtöistä analyysiä tulee aina tarkastella kriittisesti erityisesti tieteenteon objektiivisuuden näkökulmista käsin. On väistämätöntä, että tutkijan sukupuoli, ikä, kansalaisuus, virka-asema tai muu seikka vaikuttaa analyysin tekoon, koska tutkija on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 118.) Tutkijan tulee tiedostaa omat ennakkokäsityksensä ja oma asemansa suhteessa tutkittavaan aineistoon. Mitä tulee sosiaalityön dokumentointiin, tiedostan, että oma työkokemukseni sosiaalialalla on varmasti vaikuttanut siihen, miten olen aineisto analysoinut. Vaikka minulla ei ole ollut mitään valmista teoreettista viitekehystä, mihin olen aineistoa peilannut, olen työelämässä havainnoinut sosiaalityön dokumentointia ja

siihen liittyviä valintoja, ja nämä havainnot ovat voineet vaikuttaa siihen, mihin asioihin olen aineistossa kiinnittänyt huomiota. Aineiston analyysivaiheessa pyrin kuitenkin lukemaan tekstejä mahdollisimman neutraalisti ja olemaan avoin löytämään aineistosta uusia näkökulmia dokumentoinnin valintoihin liittyen. Analyysiprosessin luotettavuuden olen varmistanut siten, että olen selostanut prosessin mahdollisimman läpinäkyvästi ja tarkasti. Tutkimuksen eri vaiheiden tarkka raportointi lisää tutkimuksen luotettavuutta myös sen toistettavuuden näkökulmasta, koska niiden avulla tutkimus olisi mahdollista toistaa toisen tutkijan toimesta (Sarajärvi & Tuomi 2018, 119). Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy asianmukaiset lähdeviittaukset. Lähdeviittauksilla varmistetaan, että muut tutkijat saavat tunnustuksen omista saavutuksistaan. (Tutkimuseettinen lautakunta 2023, 14.) Lähdeviittaukset ovat ehdottomia plagioinnin välttämiseksi (Coughlan, Cronin ja Ryan 2013, 120). Tässä tutkielmassa olen tehnyt lähdeviittaukset asianmukaisesti lähdeviittauskäytäntöjä noudattaen. Hyödynsin apunani viitteidenhallintaohjelmaa.

4 Dokumentoinnin valinnat

Seuraavaksi raportoin sisällönanalyysini tulokset. Tulokset on jaoteltu teemoittain ja kukin teema kuvaa yhtä sosiaalityön dokumentointiin liittyvää valintojen kokonaisuutta. Jokainen alaluku on rakennettu siten, että siinä esitellään ensin osa-alue, johon liittyen valintoja voi aineiston mukaan tehdä. Sen jälkeen kuvataan, millaisia vaikutuksia näillä valinnoilla voi mahdollisesti olla.

4.1 Dokumentoinnin ajankohta

Sosiaalityöntekijä tekee valintoja sen suhteen, milloin hän dokumentoi. Käytännöt vaihtelevat, ja osa sosiaalityöntekijöistä kirjaa jo tapaamisen aikana, osa vasta tapaamisen jälkeen (Miller & Barrie 2020, 1002; Hujanen, Kinnunen, Ailio & Koivumäki 2021, 366). Kun kirjataan vasta tapaamisen jälkeen, voidaan kirjata heti tapaamiseen jälkeen tai vasta useampien päivien tai viikkojen jälkeen (De Witte, Declercq & Hermans 2016, 1261; Miller & Barrie 2020, 1002). Jos sosiaalityöntekijä käyttää työssään jotain tiettyä dokumenttia, hän voi joko täyttää sitä jokaisen asiakastapaamisen jälkeen pikkuhiljaa keräten siihen tarvittavaa tietoa, tai sitten laatia dokumentin kokonaisuudessaan vasta siinä vaiheessa, kun on kerännyt kaikki siihen tarvittavat tiedot asiakkaalta (De Witte ym. 2016, 1257).

Tutkimusartikkeleissa nostetaan esiin eri kirjaamisen ajankohtien vaikutuksia. Mikäli kirjaaminen viivästyy, muistinvaraisuus korostuu. Joskus sosiaalityöntekijät kirjaavat vasta viikkojen tai kuukausien päästä asiakastapaamisen jälkeen, jolloin kirjaamisen laatu voi kärsiä sen vuoksi, että sosiaalityöntekijä ei muista enää tarkkaan sitä, mitä on tapahtunut tai mistä on keskusteltu (De Witte ym. 2016, 1261). Dokumentointi heti tapaamisen jälkeen mahdollistaa todenmukaisemman kirjauksen. Mikäli sosiaalityöntekijä ei dokumentoi heti, voi väliin tulla muita asiakaskontakteja ja työtehtäviä, jotka pikkuhiljaa vievät ajatuksissa tilaa siltä, että sosiaalityöntekijä muistaisi tarkkaan, mitä on asiakkaan kanssa keskustellut. Jos taas kirjataan tapaamisen aikana, asiat saadaan kirjattua tarkemmin, mutta tämä voi haitata asiakastapaamisella käydyn keskustelun sujuvuutta ja läsnäolon kokemusta. (Miller & Barrie 2020, 1002.)

Mikäli sosiaalityöntekijä ei dokumentoi tapaamisen aikana suoraan asiakastietojärjestelmään, hän tekee muistiinpanoja esimerkiksi tekstinkäsittelyohjelmaan tai paperille (De Witte ym., 2016, 1257, 1260). Tällöin sosiaalityöntekijä tekee ikään kuin tuplatyötä kirjatessaan; hän dokumentoi ensin asiat jonnekin muualle ylös, ja sitten myöhemmin siirtää ne asiakastietojärjestelmään.

4.2 Dokumentoinnin kieli

Sosiaalityöntekijä tekee valintoja sen suhteen, minkälaista kieltä hän dokumentoidessaan käyttää, ja mitä sanavalintoja hän tekee. Aineistossa esitetään monenlaisia kielenkäyttöön liittyviä huomioita, jotka osoittavat, että dokumentoinnin kieleen liittyy paljon valintojen mahdollisuuksia. Sosiaalityöntekijän on tärkeää käyttää asiakkaan näkökulmasta ymmärrettävää kieltä, ja täten välttää kapulakielisiä ilmauksia, ammattislangia ja sivistyssanoja. Sosiaalityön kielenkäytössä on myös neutraaliuden vaade. Asiallinen ja puolueeton kirjaaminen ja neutraalit ilmaisut, jotka eivät leimaa tai tuomitse asiakasta, ovat sosiaalityön ammattietiikan mukaisia myös tilanteissa, joissa asiakas käyttäytyy asiattomasti sosiaalityöntekijää kohtaan. (Hujanen ym. 2021, 366; Cairns, Jonas & Wallis 2018, 359, 363).

Kielenkäyttöön liittyvillä valinnoilla on artikkeleiden mukaan monenlaisia vaikutuksia. Kun sosiaalityöntekijä käyttää neutraalia kieltä, hän samalla välttää leimaamista asiakasta ja suojelee asiakkaan ihmisarvoa. Asiakasta kunnioittavalla kielellä on suotuisia vaikutuksia asiakassuhteen kannalta, koska se edesauttaa asiakassuhteen terapeuttisuutta, ja rakentaa luottamusta asiakkaan ja työntekijän välille. Tuomitseva kielenkäyttö kirjauksissa voi viestiä yleisesti sosiaalityöntekijän tuomitsevista asenteista asiakasta kohtaan, joka toki jo itsessään on haitallista luottamuksellisen asiakassuhteen muodostumisen kannalta. (Cairns ym. 2018, 363.)

Kun asiakas myöhemmin lukee itseään koskevia kirjauksia, voi niissä käytetyt sopimattomaksi koetut ilmaisut aiheuttaa monenlaisia vaikeita tunnereaktioita, kuten vihaa ja turhautumisen tunteita jopa vuosien tai vuosikymmenten päästä. Asiakasta voi tuntua, että hänen ihmisarvoaan loukataan. (Gorin, Edwards, Gillies & Vannier 2024, 236; Murray & Humphreys 2014, 220.) Loukkaava kielenkäyttö voi olla haitallista asiakkaan identiteetin ja minäkuvan rakennuksen kannalta (Gorin ym. 2024, 219). Asiakkaat kuvaavat loukkaavaa

kielenkäyttöä kokemuksena, jossa heitä ei enää kohdata omana itsenään, vaan nähdään vain kirjauksista piirtyvän kuvan kautta (Gorin ym. 2024, 239). Sanavalintojen merkityksen ymmärtäminen ja leimaavan kielenkäytön välttäminen on tärkeää, jotta asiakkaasta ei muodostu vääränlainen kuva kirjauksissa, koska tuomitseva kielenkäyttö voi johtaa ennakkoluuloihin asiakasta kohtaan. Tämä voi vaikuttaa siihen, miten asiakas jatkossa kohdataan tai millaista palvelua hän saa, vaikka näin ei pitäisi olla. (Cairns ym. 2018, 358.)

Sosiaalityöntekijä siis tekee valintoja dokumentoinnin kieleen liittyen, kun hän päättää, mitä sanoja hän käyttää ja miten hän asiansa muotoilee. Sosiaalityöntekijän tulisi pyrkiä ymmärrettävään ja neutraaliin kielenkäyttöön. Asiallinen kielenkäyttö ehkäisee asiakkaan leimaamista, kunnioittaa hänen ihmisarvoaan ja edesauttaa luottamuksellisen asiakassuhteen solmimisessa. Asiaton kielenkäyttö saa aikaan asiakkaassa vaikeita tunnereaktioita ja voi haitata asiakkaalle suotuisan minäkuvan rakennusta. Leimaavat ilmaukset voivat johtaa ennakkoluuloihin asiakasta kohtaan, ja vaikuttaa siihen millaista palvelua asiakas jatkossa saa.

4.3 Sisällölliset valinnat

Sosiaalityöntekijä joutuu dokumentoidessaan tekemään kirjausten sisältöön liittyen useita valintoja. Sisällöllisillä valinnoilla tarkoitan valintoja sen suhteen, mitä sosiaalityöntekijä kirjaa ja mitä hän jättää kirjaamatta. Sosiaalityöntekijät pohtivat esimerkiksi sitä, kuinka pitkiä ja seikkaperäisiä kirjausten olisi hyvä olla, ja toisaalta, mitä asiakkaan kertomasta voi rajata pois. Tavoiteltavana nähdään riittävän tiivis kirjaus kuitenkin siten, että kirjatessa annetaan konkreettisia esimerkkejä oman näkemyksensä tueksi. Rajaaminen koetaan usein haastavaksi tehtäväksi, koska kirjaukset eivät saisi olla liian pitkiä, mutta kaikki olennainen pitäisi kuitenkin saada dokumentoitua. (Hujanen ym. 2021, 366; Cairns ym. 2018, 358; Garrett 2012, 244.)

Kun sosiaalityöntekijä päättää, mitä hän dokumentoi ja mitä jättää dokumentoimatta, hän tekee jatkuvasti tulkintoja siitä, mikä tieto on olennaista (De Witte ym. 2016, 1257). Se, mitä pidetään olennaisena, riippuu siitä kontekstista, jolloin sosiaalityötä kulloinkin tehdään. Esimerkiksi terveysosiaalityössä korostetaan kirjatessa niitä tietoja, jotka ovat tärkeitä terveydenhuollon näkökulmasta käsin (Cairns ym. 2018, 357). Olennaisena tietona pidetään yleensä sitä tietoa, mitä pidetään faktatietona. Kirjatessaan sosiaalityöntekijät pyrkivätkin erottamaan faktatietona pitämänsä tiedon muusta tiedosta. (Räsänen 2012, 10, 13.) Koska

dokumentoitujen tietojen pohjalta tehdään päätöksiä asiakkaan palvelujen tarpeesta, sosiaalityöntekijä voi pitää olennaisena tietona sellaista tietoa, joka tukee haluttua lopputulosta asiakkaan palveluiden tarpeen kannalta (Hujanen ym. 2021, 367); Tracey, Garcia & Punzalan 2023, 343). Valintoja tehdään myös sen suhteen, kuinka paljon asiakkaan ja työntekijän välisestä dialogista dokumentoidaan (Kivistö & Hautala 2020, 264).

Sosiaalityöntekijät ovat tietoisia siitä, että kirjausten sisältöihin kohdistuvilla valinnoilla on monenlaisia vaikutuksia, ja tämä vaikeuttaa kirjausten rajaamista (Cairns ym. 2018, 355). Asiakasnäkökulmasta tarkasteltuna liian suppeilla kirjausten vaikutuksena voi olla se, että mikäli kirjauksista rajataan joku asiakkaan mielestä olennainen tieto pois, voi asiakas kokea, että hän ei tullut kuulluksi. Työntekijän näkökulmasta liian suppeat kirjaukset voivat vaikeuttaa muistamista, koska kirjaukset toimivat myös työntekijän muistiinpanoina. (Miller & Barrie 2020, 1003.) Dialogin dokumentoimattomuus voi taas vaikuttaa siten, että asiakkaan ja työntekijän välisen yhteistyösuhteen olemassaolo ja tunnustaminen jää pimentoon (Kivistö & Hautala 2020, 264).

Sosiaalityön kirjauksilla on valvontaulottuvuus. Siitä, mitä työssä on tehty, voi jälkikäteen todentaa vain asiakirjoista, ja ristiriitatilanteessa kirjaukset ovat turvaamassa sekä työntekijöiden että asiakkaiden oikeuksia (Kääriäinen 2022, 399; Gorin ym. 2024, 239; Tracey ym. 2023, 339). Sosiaalityöntekijät voivat myös valvoa ostopalveluiden laatua kirjauksista (Kääriäinen 2022, 404). Valvontaulottuvuuteen liittyvän lainsäädännöllisen painoarvon vuoksi sen merkitys kirjausten sisältöön liittyvässä harkinnassa voi korostua, ja dokumenttien valvontaulottuvuus voi lisätä painetta kirjata mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

Sisällölliset valinnat liittyvät siis siihen, kuinka laajasti tai suppeasti sosiaalityöntekijä työtään dokumentoi, ja mitä tietoa hän dokumentteihin sisällyttää ja mitä ei. Tähän liittyy harkinta siitä, mikä tieto on olennaista. Harkintaan vaikuttaa kirjaamisen konteksti, tiedon faktatietona pitäminen, ja asiakkaan palvelutarpeen kannalta toivottu lopputulos. Sisällölliset valinnat voivat vaikuttaa asiakkaan kuulluksi tulemisen kokemukseen ja sosiaalityöntekijän työn sujuvuuteen. Niillä voi olla myös lainsäädännöllisiä seuraamuksia, kun otetaan huomioon sosiaalityön dokumenttien valvontaulottuvuus.

4.4 Kirjaustyyli

Sosiaalityöntekijällä on valinnan mahdollisuuksia sen suhteen, millaista kirjaustyyliä hän dokumentoidessaan korostaa. Sosiaalityöntekijä tekee valinnan joko itse, tai mahdollisesti organisaation ohjeistusten tai asiakastietojärjestelmän luomien raamien ohjaamana. Aineistossa nimetään kolme eri kirjaamistyyliä, joiden kunkin käytöllä on hieman erilaisia vaikutuksia.

Sosiaalityöntekijä voi tukeutua työssään osallistavan kirjaamisen periaatteisiin, jolla voi olla erinäisiä hyötyjä. Osallistava kirjaamistyyli auttaa laatimaan eettisesti kestäviä dokumentteja, sillä kun asiakas on mukana asiakirjojen laadinnassa, päätetään yhdessä, mitä tietoja asiakirjoihin talletetaan (Kääriäinen 2022, 404). Osallistava kirjaaminen ehkäisee sosiaalityöntekijää tekemästä vääriä tulkintoja asiakkaan tilanteesta, ja täten ehkäisee väärinymmärryksiä. Avoin kirjaamistyyli auttaa varmistamaan kirjausten oikeellisuuden ja paikkansapitävyyden. (Miller & Barrie 2020, 1009.) Väärinymmärrykset tai kokemus siitä, että jokin asiakkaan mielestä olennainen jää uupumaan kirjauksista, voivat saada asiakkaalle aikaan kokemuksen, että hän ei tule kuulluksi (Murray & Humphreys 2014, 220). Tämän vuoksi osallistavalla kirjaamisella voidaan nähdä olevan suotuisia vaikutuksia asiakassuhteen kannalta. Toisaalta sosiaalityöntekijän näkökulmasta osallistava kirjaaminen voi tuntua kuormittavalta, koska se vie työssä enemmän aikaa verrattuna muihin kirjaamistyyliin (Hujanen ym. 2021, 366).

Rakenteinen kirjaamistyyli on yksi tapa dokumentoida sosiaalityötä. Rakenteisella kirjaamisella tarkoitetaan sitä, että kirjaamisessa käytetään yhteisesti sovittuja tietorakenteita. Rakenteisen kirjaamistyylin seurauksissa korostuu tiedon toisiokäyttöön liittyvät vaikutukset, joiden voidaan nähdä olevan suotuisia sosiaalityön rakenteellisen kehittämisen kannalta. Tiedon toisiokäytöllä tarkoitetaan dokumentoidun tiedon käyttöä sosiaaliseen raportointiin, tilastointiin, tiedolla johtamiseen, sosiaalityön tutkimuksen käyttöön tai sosiaalihuollon palveluiden kehittämiseen. (Hujanen ym. 2021, 367–368.)

Viimeinen aineistossa nimetty sosiaalityön kirjaamistyyli on narratiivinen kirjaaminen. Sen periaatteita korostamalla dokumentoinnilla voi olla vaikutuksia muun muassa asiakkaan identiteetin rakennuksen ja kuulluksi tulemisen kokemusten kannalta. Asiakkaat, jotka ovat myöhemmin lukeneet itseään koskevia kirjauksia, ovat kertoneet, että ovat myöhemmin dokumentteja lukemalla oppineet oman identiteetin muodostuksen kannalta tärkeitä tietoja

itsestään, joista eivät aiemmin olleet tietoisia. Vaikka kirjausten lukeminen jälkikäteen on voinut herättää vaikeitakin tunteita, silti niistä saatu informaatio on auttanut eheän minäkäsityksen muodostamisessa. (Gorin ym. 2024, 239; Murray & Humphreys 2014, 218–219.)

Sosiaalityöntekijä voi siis työssään hyödyntää osallistavan, rakenteisen tai narratiivisen kirjaamisen periaatteita. Osallistavan kirjaamisen vaikutuksia on eettisesti kestävämmät asiakirjat ja väärinymmärrysten ehkäiseminen, mutta toisaalta se vie sosiaalityöntekijältä enemmän aikaa. Rakenteisen kirjaamisen vaikutukset liittyvät tiedon toisiokäyttöön ja sosiaalityön rakenteelliseen kehittämiseen. Narratiivinen kirjaaminen voi tukea asiakkaan identiteetin rakennusta.

4.5 Dokumentointi suhteessa muihin työtehtäviin

Sosiaalityöntekijän työ koostuu monista eri työtehtävistä, pääosin hallinnollisista tehtävistä ja suorasta asiakastyöstä. Kun töitä on paljon, sosiaalityöntekijä joutuu tekemään valintoja sen suhteen, mitä työtehtäviä hän työssään priorisoi. Sosiaalityöntekijät pyrkivät priorisoimaan asiakastyön dokumentoinnin edelle, koska se koetaan sosiaalityöntekijän ensisijaiseksi ja tärkeimmäksi työtehtäväksi. Lisäksi asiakastyössä voi tulla vastaan hyvinkin akuutteja tilanteita, joihin on reagoitava heti, ja tällöin dokumentointi saa odottaa. Dokumentoinnin rooli nähdään toki tärkeänä, ja koetaan, että jos dokumentoinnin haluaisi tehdä hyvin, siihen tulisi käyttää runsaasti aikaa. Lisäksi lainsäädännön tai organisaation vaatimukset edellyttävät usein dokumentoinnin priorisoimista. (De Witte ym. 2016, 1257, 1259; Lillis, Leedham & Twiner 2020, 457–464, 468.)

Jos sosiaalityöntekijä priorisoi asiakastyötä dokumentointiin käytetyn ajan kustannuksella, tästä seurauksena on esimerkiksi keskeneräisten kirjausten kasaantuminen. Lisäksi kirjauksiin voi tulla enemmän virheitä, koska huolelliseen dokumentointiin ei ole riittävästi aikaa. Eräässä sosiaalihuollon organisaatiossa sähköiseen järjestelmään tuli huomautus, mikäli sosiaalityöntekijä ei dokumentoinut tapaamisiaan asetettujen aikamääreiden sisällä. Tällainen käytäntö koettiin julkisena häpäisemisenä, ja se asetti paineita dokumentoinnin priorisoinnille. Sosiaalityöntekijät voivat kokea, että heillä ei jää riittävästi aikaa asiakastyöhön, joka tuntuu työtehtävänä kaikista tärkeimmältä ja mielekkäimmältä. Ajattelen, että tämä voi vaikuttaa

kokemuksiin työn mielekkyydestä. Toisaalta myös asiakkaiden näkökulmasta heille tärkeät kohtaamiset jäävät vähemmälle, kun työntekijän aika kuluu dokumentointiin. (Lillis ym. 2020, 461–464, 467–468.)

Sosiaalityöntekijä tekee valintoja sen suhteen, priorisoiko hän dokumentointia suhteessa muihin työtehtäviin. Asiakastyö nähdään yleensä sosiaalityöntekijän ensisijaisena työtehtävänä, jonka priorisoimisesta voi seurata kirjausten kasaantumista, virheiden lisääntymistä dokumentoidessa, tai seuraamuksia työpaikalla. Organisaation tai lainsäädännön vaatimukset voivat lisätä painetta dokumentoinnin priorisoinnille, jolloin mielekkäämmäksi koetulle asiakastyölle ei jää aikaa, ja myös asiakkaiden näkökulmasta kohtaamiset tärkeät kohtaamiset jäävät vähemmälle.

4.6 Dokumentointi asiakastietojärjestelmiin

Sosiaalityön dokumentointiin kuuluu olennaisesti asiakastietojärjestelmien käyttö, joiden käyttöön liittyy monenlaisia valinnan mahdollisuuksia. Sosiaalityöntekijä tekee valintoja esimerkiksi konkreettisesti kirjoittamiseen liittyen: sosiaalityöntekijä voi kirjoittaa kirjaukset suoraan asiakastietojärjestelmään, tai sitten ensin esimerkiksi tekstinkäsittelyohjelmaan tai paperille (De Witte ym. 2016, 1257, 1260; Cairns, ym. 2018, 354). Toisaalta sosiaalityöntekijä voi kirjoittaa tekstin suoraan asiakastietojärjestelmään sitä kummemmin muokkailematta, tai sitten käyttää aikaa tekstin muokkaamiseen (Lillis ym. 2020, 467).

Valinnat voivat liittyä myös siihen, mitä tietoja sosiaalityöntekijä valitsee syöttää asiakastietojärjestelmään, tai mihin kohtaan järjestelmässä hän syöttää tiedot.

Asiakastietojärjestelmä voi tarjota erilaisia valmiita tekstikenttiä täytettäväksi, joissa kysytään erinäisiä tietoja. Sosiaalityöntekijä voi täyttää kaikki pyydetyt kohdat, tai täyttää ne vain silloin, kun kokee, että kyseinen kohta on asiakkaan kannalta olennainen. Toisaalta sosiaalityöntekijä voi jättää kyseisen tekstikentän tyhjäksi, mutta raportoida saman tiedon myöhemmin avoimessa tekstikentässä. (De Witte ym. 2016, 1256–1257.) Näillä valinnoilla on omat vaikutuksensa. Asiakastietojärjestelmät ovat monesti suunniteltu siten, että ne tukevat määrämuotoista kirjaamista. Määrämuotoinen kirjaaminen edesauttaa tiedon toisiokäyttöä, eli sitä, että tietoa voidaan käyttää esimerkiksi päätöksenteon ja resurssien suunnittelun tukena. Mikäli sosiaalityöntekijä kirjaa tiedon esimerkiksi vapaaseen

tekstikenttään sille suunnittelun kohdan sijasta, vaikuttaa tämä siihen, kuinka helposti järjestelmästä kerättyä dataa pystytään hyödyntämään. (De Witte ym. 2016, 1261.)

Sosiaalityöntekijä tekee valintoja asiakastietojärjestelmän käyttöön liittyen. Hän valitsee, kirjaako hän suoraan järjestelmään vai ensin muualle. Hän valitsee, raportoiko hän tietoja niille varattuihin tekstikenttiin vai jonnekin muualle, ja raportoiko hän pyydetyt tiedot aina vai tapauskohtaisesti. Näillä valinnoilla on vaikutuksia sen suhteen, kuinka sujuvaa ja luotettavaa dataa järjestelmästä saadaan kerättyä tiedon toisiokäyttöä ajatellen.

Kokonaisuudessaan dokumentointiin liittyviä valintoja ja niiden vaikutuksia on tiivistetty taulukkoon 4.

Taulukko 4: Dokumentoinnin valinnat

Valintojen kokonaisuus	Keskeiset valinnat	Keskeiset vaikutukset
Ajankohta	Kirjaaminen tapaamisen aikana vai tapaamisen jälkeen	Muistinvaraisuus Läsnäolo Kirjausten laatu Tuplatyö
Kieli	Sanavalinnat Miten muotoilee tekstiä	Asiakkaan leimaaminen → ennakkoluulot → palvelut jatkossa Asiakassuhde, luottamus Asiakkaan minäkuva
Sisältö	Laaja vai suppea kirjaus Mikä on olennaista tietoa?	Työn sujuvuus Asiakkaan kuulluksi tulemisen kokemukset Lainsäädännölliset seuraukset
Kirjaustyyli	Osallistava, rakenteinen tai narratiivinen kirjaaminen	Ajankäyttö Tiedon toisiokäyttö Asiakkaan identiteetin rakennus ja osallisuuden kokemukset
Priorisointi	Miten priorisoi dokumentointia suhteessa muihin työtehtäviin	Työn mielekkyys Kirjausten kasaantuminen, virheiden lisääntyminen, seuraamukset työpaikalla
Asiakastietojärjestelmä	Kirjaaminen suoraan järjestelmään vai ensin muualle Mitä tietoja raportoi suhteessa siihen, mitä järjestelmä ohjaa raportoimaan	Kuinka luotettavaa tietoa saadaan kerättyä tiedon toisiokäytön näkökulmasta

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa pohdin, millaisia valintoja tutkimusartikkeleista on löydettävissä sosiaalityön dokumentointiin liittyen, ja millaisia vaikutuksia dokumentointiin liittyvillä valinnoilla voi mahdollisesti olla. Sisällönanalyysin avulla hahmottelin kuusi keskeistä dokumentoinnin valintojen kokonaisuutta, ja erittelin niihin liittyviä vaikutuksia. Sosiaalityöntekijä tekee dokumentoidessaan valintoja muun muassa dokumentoinnin ajankohtaan, kieleen, sisältöön, käyttämäänsä kirjaustyyliin ja asiakastietojärjestelmään liittyen, sekä siihen, miten priorisoi dokumentointia suhteessa muihin työtehtäviin. Näillä valinnoilla on vaikutuksia luottamuksellisen ja kunnioittavan asiakassuhteen rakentumiseen, asiakkaiden palveluiden jatkuvuuteen, sosiaalityöntekijän työn sujuvuuteen sekä dokumenttien laatuun niin työntekijän, asiakkaan kuin tiedon toisiokäytön näkökulmista.

Keskeisenä tavoitteenani oli pysähtyä dokumentoinnin arkisten itsestänselvyyksien äärelle (ks. Kääriäinen 2007, 247). Halusin tehdä näkyväksi sitä valintojen maailmaa, joka sosiaalityöntekijällä on edessään, kun hän dokumentoi työtään, ja problematisoida dokumentointiin liittyviä valintoja, joita nähdäkseni tehdään usein automatisoidusti. Onnistuin mielestäni kuvaamaan monipuolisesti sosiaalityön dokumentointiin liittyvää lukemattomien valintojen maailmaa. Yksi tutkielmani tavoite oli auttaa sosiaalityöntekijää tulemaan tietoisemmaksi dokumentointiin liittyvistä valinnoista. Ajattelen, että tässä tavoitteessa onnistuin hyvin, ja tutkielmani tulokset auttavat sosiaalityöntekijää peilaamaan omaa työtään ja dokumentointikäytäntöjään. Tavoitteenani oli myös osoittaa, että dokumentointiin liittyvillä valinnoilla voi olla monenlaisia vaikutuksia. Mielestäni onnistuin löytämään tutkimusartikkeleistani valintojen keskeiset vaikutukset, ja niiden kuvaamisen kautta osoittamaan, että dokumentoinnin suhteen tehtävät valinnat eivät ole yhdentekeviä, vaan niillä voi olla monenlaisia vaikutuksia niin asiakassuhteen muodostumisen, työn sujuvuuden kuin asiakkaan minäkuvankin rakentumisen kannalta. Lisäksi onnistuin piirtämään kuvan siitä, kuinka sosiaalityön dokumentointiin liittyvien valintojen tekeminen ei ole yksiselitteinen prosessi.

Vaikka tutkimustulokseni auttavat sosiaalityöntekijää peilaamaan omia dokumentointikäytäntöjään, tarkoitukseni ei kuitenkaan ole sysätä kaikkea vastuuta ammatillisesti ja eettisesti kestävästä dokumentoinnista yksittäiselle sosiaalityöntekijälle, vaan

pyrkimykseni on herättää keskustelua laajemmin siitä kontekstista, mistä käsin sosiaalityöntekijä valintojaan tekee. On kohtuutonta laittaa paineita yksilötasolla sosiaalityöntekijälle, mikäli työn tekemiselle ja dokumentoinnille ei ole sellaisia puitteita, jotka tukevat kestävien valintojen tekemistä. Tutkimusartikkeleissa nousi esiin useita haasteita, jotka vaikeuttavat dokumentointia, kuten kiire, sähköisten järjestelmien asettamat haasteet ja halu priorisoida työssään laadukasta vuorovaikutukseen perustuvaa asiakastyötä, jonka valtaosa sosiaalityöntekijöistä kokee työn tärkeimmäksi osaksi. Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että yksittäisellä sosiaalityöntekijällä ei jää riittävästi resursseja tehdä työtä eettisesti kestäväällä tavalla. Tarvitaankin organisaatiotason ja yhteiskuntatason muutoksia, jotta työn puitteet tukisivat sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia dokumentoida työtään laadukkaasti. Tämä vaatii laajempaa keskustelua niin dokumentoinnin roolista ja tarkoituksesta sosiaalityössä kuin siitä yhteiskunnallisesta kontekstista, mistä käsin sosiaalityötä tällä hetkellä tehdään.

Monesti sosiaalityötä tehdään keskenään ristiriitaisten vaateiden keskellä. Sosiaalityön dokumenteilla on erilaisia funktiota, josta seuraa se, että sosiaalityötä dokumentoidaan usealle eri yleisölle samanaikaisesti, ja tämä tekee dokumentointiin liittyvien valintojen tekemisestä haastavan tehtävän. Kinnibrugh (1984, 26) toteaa, että sosiaalityön moninaiset roolit, kuten terapeutin yksilötyö, julkisten palveluiden tarjoaminen ja sosiaalinen kontrolli asettavat haasteen sosiaalityön kirjaamiselle, koska nämä eri roolit edellyttävät erilaisia tapoja kirjata. Ajattelen, että sosiaalityön dokumenttien eri funktiot heijastelevat sosiaalityön moninaisia funktioita. Jotta dokumentointiin liittyviä valintoja olisi helpompi tehdä, tulisi kirkastaa sosiaalityön dokumentoinnin tarkoitusta. Sosiaalityön dokumentointi kuitenkin palvelee aina sosiaalityötä itseään, joten dokumentoinnin tarkoituksen kirkastaminen johdattaa pohtimaan ylipäätään sosiaalityön tarkoitusta ja roolia yhteiskunnassa. Mitä sosiaalityö oikeastaan on? Ja mitä tämänhetkiset dokumentoinnissa korostettavat käytännöt kertovat siitä, mitä sosiaalityössä tällä hetkellä tavoitellaan? On esitetty, että sosiaalityön dokumentoinnissa on havaittavissa uuteen julkisjohtamiseen liittyviä diskursseja (Günther 2015). Vaikuttaisi siis ainakin siltä, että uuteen julkisjohtamiseen liittyvät keskustelut sosiaalityön kustannustehokkuudesta ja vaikuttavuudesta sekä toiminnan ohjeistamisesta informaatioteknologian avulla nähdään tällä hetkellä sosiaalityössä tavoiteltaviksi päämääriksi. Ne kietoutuvat voimakkaasti sosiaalityön dokumentointikäytäntöihin, koska työn tuloksellisuutta valvotaan nimenomaan dokumentoinnin keinoin.

Myös rakenteiseen kirjaamiseen liittyvä tiedon standardointi kielii osaltaan uuden julkisjohtamisen aatemaailmasta. Sosiaalityön dokumentointiin on tulossa muutos Suomessa, kun julkisen sosiaalihuollon palvelunantajat liittyvät valtakunnalliseen Kanta-palveluun syyskuuhun 2026 mennessä (Kanta-palvelut n.d.). Muutoksessa korostetaan rakenteisen kirjaamisen tärkeyttä. Rakenteisten asiakirjojen taustalla on ajatus tiedon hyödyntämisestä toissijaisiin käyttötarkoituksiin. (Kanta-palvelut 2023.) Rakenteisen dokumentoinnin avulla tuotettua tietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi sosiaalityön interventioiden tehokkuuden seuraamiseen ja tutkimiseen, ja tätä kautta sosiaalityön rakenteellisen kehittämiseen (Reamer 2005, 327). Asiakastietojärjestelmiä koskevissa valinnoissa käsittelevässä osiossa tuon esiin sitä, että myös asiakastietojärjestelmiin liittyen tehdään paljon erilaisia valintoja, ja nämä valinnat voivat vaikuttaa siihen, kuinka laadukasta dataa järjestelmistä saadaan kerättyä. Kun sosiaalityön dokumentointia on tutkittu asiakastietojärjestelmien näkökulmasta, on huomattu, että mikäli asiakastietojärjestelmä ei ole toimiva, työntekijät keksivät omia tapojaan korvata järjestelmän puuttuvia ominaisuuksia helpottaen tiedon käyttöä (Huuskonen 2014). Olisikin tärkeää kehittää niin rakenteisia dokumentteja sekä asiakastietojärjestelmiä yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa käytettävyydeltään mahdollisimman sujuviksi, mikäli niistä halutaan kerätä luotettavaa tietoa.

Lisääntynyt dokumentoinnin vaade muuttaa sosiaalityön luonnetta. Kun kaikkea työhön liittyvää raportoidaan kirjallisesti, se vie aikaa pois kasvokkaisalta kohtaamiselta. Yksi valintojen kokonaisuus tutkimukseni tuloksissa liittyi siihen, miten sosiaalityöntekijä valitsee priorisoida dokumentointia suhteessa muihin työtehtäviin. Tulosten perusteella sosiaalityöntekijät lähtökohtaisesti pyrkivät priorisoimaan asiakastyön dokumentoinnin edelle. Toisaalta lainsäädännön tai organisaation vaatimukset lisäävät painetta dokumentoinnin priorisoimiselle, jolloin sosiaalityöntekijät voivat kokea, että heillä ei jää riittävästi aikaa asiakastyöhön. Tästä voi seurata ristiriita, koska sosiaalityöntekijät kokevat kuitenkin usein asiakastyön sosiaalityön tärkeimmäksi tehtäväksi. Iso-Britanniassa on tutkittu, mikä saisi alanvaihtoa harkitsevat sosiaalityöntekijät harkitsemaan alalle jäämistä, ja suurimaksi syyksi tutkimuksessa nousi esiin se, että hallinnollisten tehtävien määrä vähenisi ja suoran asiakastyön määrä kasvaisi (Revans 2007, 18). Dokumentointi koetaan usein taakkana, joka vie aikaa suoralta asiakastyöltä, jonka sosiaalityöntekijät kokevat ydintehtäväkseen (Lillis, Leedham & Twiner 2020, 470). Tämän vuoksi sosiaalityön kirjallisen dokumentoinnin alati lisääntyvää vaadetta tulisi mielestäni pysähtyä pohtimaan kriittisesti sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin näkökulmasta käsin. Sosiaalityöntekijöistä

on pulaa, vaikka Suomessa on reilusti enemmän koulutettuja sosiaalityöntekijöitä kuin sosiaalityöntekijöiden vakansseja (Talentia 2019). Olisikin tärkeää tutkia lisää sitä, kuinka suuri vaikutus lisääntyneellä dokumentoinnilla ja siitä seuranneella työn luonteen muutoksella on sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointiin ja työn mielekkääksi kokemiseen, ja sitä kautta alalla pysymiseen, ja myös etsiä asialle ratkaisuja.

Informaatioteknologian kehittyminen ja sen vaikutukset sosiaalityön dokumentoinnille ovat merkittävä oma kokonaisuutensa, ja yksi valintojen kokonaisuus käsitteli asiakastietojärjestelmiin liittyviä valintoja. Asiakastietojärjestelmät rajaavat valintojen mahdollisuuksia, ja täten vaikuttavat siihen, mitä kirjataan ja miten. Informaatioteknologian myötä tiedonkäsittelystä on tullut hyvin nopeatempoista. Valintoja saatetaan tehdä hyvin automatisoidusti, ja tiedonkäsittelyn nopeatempoisuus ei kannusta kriittiseen reflektointiin. Sosiaalityön tiedon luonne muuttuu, kun asiakas ensin kategorisoidaan tietojärjestelmän ja valmiiden asiakirjarakenteiden ehdoilla, ja sitten ikään kuin rakennetaan uusiksi (Parton 2008, 263). Jäljelle jää pelkistetty ja yksinkertaistettu versio asiakkaan elämäntilanteesta. Asiakastietojärjestelmiin ja rakenteisiin asiakirjoihin kirjaaminen voi huonoimmillaan ohjata luokittelemaan sosiaalityön asiakkaan kompleksisen elämäntilanteen mustavalkoisiin kategorioihin. Pohdin, että jos sosiaalityötä sitten kehitetään rakenteellisella tasolla näiden yksinkertaistettuja mallien avulla, kehitetäänkö työtä tasolla, joka on irtaantunut asiakkaiden arjen monimutkaisista ja monisyisistä todellisuuksista.

Olen käsitellyt pohdinnassani dokumentoinnin haasteita niin yksittäisen työntekijän, organisaation kuin laajemmin yhteiskunnallisten ilmiöiden tasolla, mutta haluan tuoda esiin myös asiakkaan näkökulmaa. Kanta-palveluihin liittyminen tuo sosiaalihuollon tekstit paljon aiempaa helpommin asiakkaiden saataville, ja tätä kautta se voi nostaa esiin dokumentointiin liittyviä haasteita asiakasnäkökulmasta käsin. Tutkimusartikkeleissa nousi esiin muun muassa sosiaalityöntekijöiden käyttämään kieleen tai dokumenteissa esiintyvään virheelliseen tietoon liittyviä haasteita, ja näiden vaikutuksia asiakassuhteen kannalta. Yksi erittelemäni valintojen kokonaisuus oli kieleen liittyvät valinnat. Ottaen huomioon kielen todellisuutta rakentava luonne, sosiaalityöntekijän käyttämä kieli voi muokata asiakkaan käsityksiä itsestään ja luoda itseään toteuttavia ennusteita. Sopimaton kielenkäyttö tuntuu asiakkaasta ihmisarvoa loukkaavalta. Tämän vuoksi sosiaalityön dokumenteissa tulisi aina muistaa asiakasta kunnioittava sävy. THL:n sosiaalihuollon dokumentoinnin oppaassa suositellaan kirjoittamaan tekstit aina niin, että lukijaksi ajattelee asiakkaan (Laaksonen ym. 2011, 39).

Tämä on mielestäni erityisen tärkeää nyt, kun tekstit ovat pian OmaKannassa asiakkaiden luettavissa.

Aineistostani nousi esiin, että dokumenteissa voi olla epäjohtonmukaista, asiakkaan näkökulmasta epäolennaista, tai suoranaisesti väärää tietoa asiakkaasta tai hänen tilanteestaan, ja tällä voi olla monenlaisia seurauksia. Asiavirheiden mahdollisuudesta sosiaalityön dokumentoinnissa nähdäkseni harvoin puhutaan, ja ottaen huomioon asiantuntijan kirjoittaman tekstin painoarvon, kyseessä on tärkeä aihe, jota tulisi mielestäni tutkia lisää. Sosiaalityön asiakkaat raportoivat usein virheellisistä kirjauksista. Mikäli asiakas lukee itsestään väärää tietoa itseään koskevissa kirjauksissa, voi tämä heikentää luottamusta suhteessa viranomaisiin. Tästä voi seurata se, että asiakas on jatkossakin epäileväinen ja kynnys turvautua palveluihin kasvaa lisäten syrjäytymisriskiä. (Gorin ym. 2024, 237, 239.) Vaikka dokumenteissa ei olisi varsinaisia asiavirheitä, mutta sinne ei ole dokumentoitu sitä, mikä on asiakkaan mielestä ollut olennaista, asiakkaalle voi tulla olo, että häntä ei ole kuultu, mikä voi heikentää luottamusta (Murray & Humphreys 2014, 220; Miller & Barrie 2020, 1003).

Lopuksi haluan vielä pohtia tutkielmani luotettavuutta ja toistettavuutta sekä vetää yhteen sitä, mikä mielestäni oli tutkielmani keskeisin anti. Ajattelen, että tulosteni luotettavuuden kannalta tutkielmaani voi kritisoida siitä, että en rajannut tutkimusartikkeleita koskemaan jonkun tietyn asiakasryhmän tai tiettyjen maiden konteksteissa toteutettua sosiaalityötä. Analysoimani tutkimusartikkelit kuvaavat sosiaalityön dokumentoinnin käytänteitä hyvin vaihtelevissa konteksteissa. Oletettavasti nämä kontekstit vaikuttavat paljon myös siihen, millaisia dokumentoinnin käytäntöjä korostetaan. Toisaalta analyysivaiheessa olin yllättynyt siitä, kuinka samanlaisia huomioita sosiaalityön dokumentoinnista nousi esiin eri maissa ja eri asiakasryhmien parissa. Ajattelen, että oman tutkimustehtäväni kannalta valintani tutkia laajasti sosiaalityön dokumentointia eri konteksteissa on perusteltu, koska pyrin nimenomaan keskittymään dokumentointiin yleisesti ilmiönä sosiaalityön kontekstissa. Mikäli olisin rajannut artikkelien hakuvaiheessa dokumentointia suhteessa johonkin tiettyyn asiakasryhmään, olisi se nähdäkseni rajannut aiheittani liikaa.

Oma taustani ei voi olla vaikuttamatta positiooni tutkijana, ja siihen, minkälaisien linssien läpi olen aineistoa lukenut, vaikka kuinka olen pyrkinyt tutkimaan aineistoa mahdollisimman monipuolisesti ja neutraalisti. Omat sisäiset mallini sosiaalityöstä ja sen käytännöistä ovat muotoutuneet nimenomaan suomalaisen sosiaalityön kontekstissa, ja erityisesti

sosiaalihuollon ja julkisen palvelujärjestelmän kontekstissa. Sosiaalityötä tehdään kuitenkin monenlaisissa muissakin ympäristöissä kuin sosiaalihuollossa, tästä esimerkkinä Suomessa järjestöissä tai terveydenhuollossa tehtävä sosiaalityö, ja myös ne monenlaiset muut kontekstit, joihin analysoimani tutkimusartikkelit sijoittuivat. Ajattelen, että tutkielman teko kuitenkin haastoi paljon olemassa olevia näkemyksiäni tutkimusaiheesta, joka mielestäni osoittaa, että pystyin pysymään avoimena suhteessa tutkimaani aiheeseen. Ryhtyessäni tutkielman tekoon en ollut tietoinen siitä, kuinka paljon uuteen julkisjohtamiseen liittyvät periaatteet ovat muovanneet omia näkökulmiani dokumentointiin liittyen. Olen työelämässä havainnut usein sitä, kuinka itse työntekijäni peräänkuulutan dokumentointiin liittyen yhtenäisiä linjauksia ja selkeitä rakenteita. Ajoittain kollegani ovat näihin liittyen tuoneet esiin huolta siitä, kuinka tällainen ylhäältäpäin työn rajaaminen toisaalta rajoittaa sosiaalityöntekijän autonomiaa, itsenäistä harkintaa ja tapauskohtaista lähestymistapaa. Tutkielman teon myötä ymmärsinkin jälleen sen, kuinka jokaiseen ilmiöön liittyy monta puolta, ja kuinka omiinkin ajatuksiin sosiaalityön hyvistä dokumentointikäytännöistä on paikallaan suhtautua terveellä kriittisyydellä.

Kirjallisuuskatsauksen tulee menetelmänä olla toistettavissa yhtä lailla kuin muunkin tieteellisen tutkimuksen (Salminen 2011, 3). Olen raportoinut selkeästi aineistonhakuun ja valintaan liittyvät vaiheet, ja täten pyrkinyt varmistamaan tutkielmani toistettavuuden. Mikäli toinen tutkija tekisi haut samoilla rajauksilla ja samoilla hakulausekkeilla samoissa tietokannoissa, hän saisi täsmälleen samat hakutulokset. Se, vastaako artikkeli tutkimuskysymyksiin vai ei, on kuitenkin osittain tulkinnanvaraista, ja tämän tulkinnanvaraisuuden vuoksi lopulliseen katsaukseen saattaisi päätyä eri artikkeleita.

Sosiaalityön dokumentointiin liittyy valtava valintojen maailma, johon on kurkistettu tässä tutkielmassa. Dokumentointi on osa sosiaalityön arkea ja dokumentointia tehdään laajasti kaikkialla sosiaali- ja terveystalveissa. Sosiaalihuollon tekstien siirtyminen OmaKantaan tuo sosiaalihuollon dokumentit paremmin asiakkaiden saataville, ja toivottavasti herättää jatkossa enemmän keskustelua laadukkaan dokumentoinnin tärkeydestä. Kaiken kaikkiaan ajattelen, että tutkielmani lähestyi dokumentointia omaperäisestä ja raikkaasta näkökulmasta käsin kiinnittäen katseen sosiaalityön dokumentoinnin valintoihin ja sitä kautta valinnanmahdollisuuksiin. Pyrin tekemään näkyväksi sitä, että näiden valintojen tekeminen ei ole lainkaan yksiselitteinen prosessi, joten hyväksi kirjaajaksi kehittyminen edellyttää viisautta, eettiseen pohdintaan kannustavaa työyhteisöä ja kriittistä lähestymistapaa suhteessa sosiaalityössä kulloinkin vallitseviin yhteiskunnallisiin tarkoituksiin. Sosiaalityön

dokumentoinnin tutkiminen on tärkeää, koska dokumentointi heijastelee aina sitä aikaa ja paikkaa, missä se tapahtuu, ja täten dokumentoinnin tutkiminen avaa aina jotain olennaista myös sosiaalityöstä kokonaisuudessaan.

Lähteet

- Ailio, E., Häkälä, N., & Kärki, J. (2017). Sosiaalihuollon asiakasasiakirjarakenteiden katselmointi. *Finnish Journal of EHealth and EWelfare*, 9 (2–3). <https://doi.org/10.23996/fjhw.60989>
- Alasuutari, P. (2012). Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Bettany-Saltikov, J. (2012). How to Do a Systematic Literature Review in Nursing: A Step-by-Step Guide. Open University Press, Maidenhead.
- Cairns, I., Jonas, M., & Wallis, K. (2018). The Ethics of Sharing: How Do Social Workers Decide What to Record in Shared Health Records? *Ethics and Social Welfare*, 12 (4). <https://doi.org/10.1080/17496535.2017.1384849>
- Carey, M. (2008). Everything must go? The privatization of state social work. *British Journal of Social Work*, 38 (5). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl373>
- Chenail, R. (2012) Conducting Qualitative Data Analysis: Reading line-be-line, but analyzing by meaningful qualitative units. *Qualitative Report*, 17 (1), 266–269.
- Cumming, S., Fitzpatrick, E., McAuliffe, D., McKain, S., Martin, C., & Tonge, A. (2007). Raising the Titanic: Rescuing Social Work documentation from the sea of ethical risk. *Australian Social Work*, 60 (2), 239–257. <https://doi.org/10.1080/03124070701323857>
- Coughlan, M., Cronin, P. & Ryan, F. (2013). Doing a Literature Review in Nursing, Health and Social Care. Sage Publications.
- De Witte, J., Declercq, A., & Hermans, K. (2016). Street-Level Strategies of Child Welfare Social Workers in Flanders: The Use of Electronic Client Records in Practice. *British Journal of Social Work*, 46 (5). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv076>
- Elo, S. & Kyngäs, H. (2007). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62 (1), 107–115.
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. & Kyngäs, H. (2014). Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness. *SAGE Open*, 4 (1), 1–10.
- Finto. (ei päivämäärää). Tietoja. <https://finto.fi/fi/about> Viitattu 23.5.2024.
- Flinkman, M. & Salanterä, S. (2007). Integroitu katsaus- eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteenlaitoksen julkaisuja. Turku: Digipaino, 84–100.
- Garrett, K. J. (2012). Managing school social work records. *Children and Schools*, 34 (4). <https://doi.org/10.1093/cs/cds003>

- Gorin, S., Edwards, R., Gillies, V., & Ducasse, H. V. (2024). "Seen" through Records: Parents' Access to Children's Social Care Records in an Age of Increasing Datafication. *British Journal of Social Work*, 54 (1). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcad192>
- Günther, K. (2015). *Asiakasdokumentaatio arviointina mielenterveyshuollon arjessa – Tutkimus ammatillisesta kirjaamisesta* [Väitöskirja]. Tampereen yliopisto.
- Hage, D. (2023). For the Record. *Social Work Today*, 23 (4), 16.
- Hallintolaki (434/2003).
- Hujanen, K., Kinnunen, U.-M., Ailio, E., & Koivumäki, L. (2021). Sosiaalityön laadukas rakenteinen kirjaaminen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. *Finnish Journal of EHealth and EWelfare*, 13 (4). <https://doi.org/10.23996/fjhw.109933>
- Huuskonen, S. (2014). *Recording and Use of Information in a Client Information System in Child Protection Work* [Väitöskirja]. University of Tampere.
- Hämäläinen, J. & Toikko T. (2020). Historiatietoisuus sosiaalityön itseymmärryksen rakentajana. Teoksessa Moilanen, J. Annola, J. & Satka, M. (2020). *Sosiaalityön käänneet*, Jyväskylän yliopisto, 274–301.
- Johansson, K. (2007) Kirjallisuuskatsaukset – huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Turun yliopisto. Hoitotieteenlaitoksen julkaisuja. Turku: Digipaino, 3–9.
- Johansson, M., Nuolijärvi, P., & Pyykkö, R. (2011). *Kieli työssä: asiantuntijatyön kielelliset käytännöt*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Juhila, K. (2009). Sosiaalityön selontekovelvollisuus 1. *Janus*, 17 (4), 296–312.
- Kanta-palvelut. (ei päivämäärää). Kansaneläkelaitos. Asiakastietolain siirtymäajat ja vaiheistus – Sote-ammattilaiset. <https://www.kanta.fi/ammattilaiset/asiakastietolain-siirtymaajat-ja-vaiheistus> Viitattu 26.12.2024.
- Kanta-palvelut. (2023). Kansaneläkelaitos. Rakenteisuuden kehittäminen Sosiaalihuollon asiakastiedon arkistossa. <https://www.kanta.fi/jarjestelmakehittajat/rakenteisuuden-kehittaminen-sosiaalihuollon-asiakastiedon-arkistossa> Viitattu 13.12.2024.
- Karvinen-Niinikoski, S., & Tapola-Haapala, M. (2002). Dokumentointi sosiaalityössä – perinteitä ja haasteita. *Talentia-Lehti/Sosiaalityön Tutkimuksen Seura*, 9–12.
- Kinnibrugh, A.D. (1984). *Social Work Case Recording and the Client's Right to Privacy*, occasional paper No. 12, School for Advanced Urban Studies, Bristol: University of Bristol.
- Kivistö, M., & Hautala, S. (2022). Structuration processes of client-oriented and system-oriented social work practice: the view point of client documentation. *Nordic Social Work Research*, 12 (4), 421–434. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1848907>
- Kivistö, M. S., & Hautala, S. (2020). Dokumentoitu asiakaslähtöisyys? Vammaissosiaalityön prosessit asiakasdokumenttien kuvaamana. *Janus*, 28 (3). <https://doi.org/10.30668/janus.77648>

- Koskinen, S. (1997) Kokemuksia ja näkemyksiä sosiaalityöntekijöiden koulutuksesta 1960-luvulla. Teoksessa Saarenmaa, P. (toim.) ”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi”. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu C 9. Tampere: Tampereen yliopisto, 31–56.
- Kääriäinen, A. (2003). *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina – Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka* [Väitöskirja]. Helsingin yliopisto.
- Kääriäinen, A. (2022). Dokumentointi osana asiakasturvallisuutta. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 30 (4). <https://doi.org/10.30668/janus.114678>
- Kääriäinen A. (2007). Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä. Teoksessa Vuori J, Nätkin R, (toim.) Perhetyön tieto, Tampere: Vastapaino, 247–265.
- Kääriäinen, A. (2016). Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa Törrönen M, Hänninen K, Jouttimäki P, Lehto-Lundén T, Salovaara P & Veistilä M (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus, 189–197.
- Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. (2007). Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Palmenia, Helsinki University Press.
- Laaksonen, M., Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala, M., Sahala, H., Kärki, J., & Jäppinen, A. (2011). *Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa: opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015).
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023).
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021).
- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999).
- Lehmuskoski, A., Palm, N., Suhonen, M., & Korhonen, K. (toim.) (2024). Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille. <https://yhteistyotilat.fi/wiki08/pages/viewpage.action?pageId=125252135> Viitattu 25.6.2024.
- Leino-Kilpi, H. (2007). Kirjallisuuskatsaus- tärkeää tiedon siirtoa. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteenlaitoksen julkaisuja. Turku: Digipaino.
- Lillis, T., Leedham, M., & Twiner, A. (2020). Time, the Written Record, and Professional Practice: The Case of Contemporary Social Work. *Written Communication*, 37 (4). <https://doi.org/10.1177/0741088320938804>
- McDonald, D., Boddy, J., O’Callaghan, K., & Chester, P. (2015). Ethical professional writing in social work and human services. *Ethics and Social Welfare*, 9 (4), 359–374. <https://doi.org/10.1080/17496535.2015.1009481>
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. 1994. Qualitative data analysis. 2. Painos. CA: Sage

- Miller, E., & Barrie, K. (2020). Narrative Recording as Relational Practice in Social Services: A Case Study from a Scottish Carer Support Organisation. *British Journal of Social Work, 50* (4). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcz100>
- Moilanen M. (1997). Tiheät muutokset hidastavat sosiaalitoimen tietokoneohjelmien kehittämistä. *Sosiaaliturva 85* (9), 24–26.
- Murray, S., & Humphreys, C. (2014). “My life’s been a total disaster but I feel privileged”: Care-leavers’ access to personal records and their implications for social work practice. *Child and Family Social Work, 19* (2). <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2012.00895.x>
- O’Rourke, L. (2010). Recording in social work: Not just an administrative task. In *Recording in Social Work: Not Just an Administrative Task*. Bristol University Press.
- Parton, N. (2008). Changes in the form of knowledge in social work: From the “social” to the “informational”? *British Journal of Social Work, 38* (2). <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl337>
- Pietarinen, J. (2002). Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.), Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 58–69.
- Pudas-Tähkä, S. & Axelin, A. (2007). Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajausta, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R. (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteenlaitoksen julkaisuja. Turku: Digipaino, 46–57.
- Räsänen, J. M. (2012). Producing norm talk of fact-based case recording in interviews with emergency social workers. *Qualitative Social Work, 11* (1). <https://doi.org/10.1177/1473325011400482>
- Reamer, F. G. (2005). Documentation in Social Work: Evolving Ethical and Risk-Management Standards. *Social Work, 50*(4), 325–334.
- Revans, L. (2007). Finding the time. *Community Care, 1670*. <https://doi.org/10.4324/9781315068312-19>
- Roose, R., Mottart, A., Dejonckheere, N., Van Nijnatten, C., & De Bie, M. (2009). Participatory social work and report writing. *Child and Family Social Work, 14* (3), 322–330. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00599.x>
- Salminen, A. (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Salo, U. (2015) Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa: Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta (toim.) Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Tampere University Press, 166–190.
- Satka, M. (2020). Sosiaalialan tietokäytäntöjen ensimmäinen modernisoitumisvaihe. Teoksessa Suoninen-Erhiö, A. Pohjola, M. Satka, & J. Simola (toim.), *Sosiaaliala uudistuu: Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä*, 15–36.
- Staniforth, B., & Larkin, R. (2006). Documentation in social work: Remembering our ABCs. *Social Work Review, 18* (3).

- Socom. (ei päivämäärää). Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Kansa-koulu 5 -hanke.
<https://socom.fi/kehittamistyo/kansakoulu-5-0-hanke/> Viitattu 1.6.2024.
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014).
- Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (2016). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun yliopisto.
- Talentia (2019) Sosiaalityöntekijöitä on riittävästi. Julkaistu 27.9.2019.
<https://www.talentia.fi/uutiset/sosiaalityontekijoita-on-riittavasti/> Viitattu 24.1.2025.
- Tiililä, U. (2011) Sanoilla lavastettu virasto. Tietoyhteiskunnan arkea sosiaali- ja hoiva-aloilla.
 Teoksessa Johansson, M. & Nuolijärvi, P. & Pyykkö, R. (toim.) Kieli työssä. Asiantuntijatyön kielelliset käytännöt. SKS: Helsinki
- Tiililä, U. (2020). Kieltä ei ehkä ole, mutta kieli on kaikki – Kielikäsitykset ja yhteiskunnan kehittämisen ongelma. *Niin & Näin. Filosofinen Aikakausilehti*, 3.
- Tiililä, U., & Liikamaa-Pasma, K. (2005). Valmiit tekstipohjat kirjoittamisen apuna. *Kielikello: kielenhuollon tiedotuslehti*, 3, 12–15.
- Toikkanen, J., Salovaara, S., & Lindh, J. (2023). Tietojärjestelmät suunnitelmallisen sosiaalityön tukena. *Finnish Journal of EHealth and EWelfare*, 15(4). <https://doi.org/10.23996/fjhw.131044>
- Torraco, R. J. (2005). Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review*, 4 (3). <https://doi.org/10.1177/1534484305278283>
- Tracey, P., Garcia, P., & Punzalan, R. (2023). Recordkeeping, logistics, and translation: a study of homeless services systems as infrastructure. *Archival Science*, 23 (3).
<https://doi.org/10.1007/s10502-023-09410-0>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023).
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTKohje_2023.pdf
- Vasso (ei päivämäärää) Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Kirjaamisfoorumi. Kansa-koulu 6-hanke. <https://vasso.fi/hankkeet/kansa-koulu/kirjaamisfoorumi/materiaalipankki/> Viitattu 23.5.2024.

Liitteet

Liite 1. Tietokannat, hakulausekkeet ja hakutulokset

Tietokanta ja haku-päivämäärä	Hakulauseke	Rajaukset	Haku-tulokset	Otsikoi-den perus-teella valitut	Abstrak-tien perus-teella valitut	Koko-tekstin perus-teella valitut
Finna.fi 2.4.2024	dokument* OR kirjau* OR kirjaami* AND sosiaalityö* OR sosiaalihuol* OR sosiaalitoim* OR sosiaalipalvelu*	kieli: suomi tai englanti julkaisun tyyppi: lehti/artikkeli, valmistusvuosi 2010–2024	251	15	3	1
SocINDEX With Full Text (Ebsco) 3.4.2024	Document* OR record* AND "social work*" OR "social service*"	Peer reviewed, 2014-2024, "Document OR record"- hakusanojen yhteyteen rajaus, että täytyy esiintyä hakutuloksessa otsikkotasolla	156	43	17	9
Scopus 9.4.2024	Document* OR record* AND "social work*" OR "social service*"	2014-2024, document type: article, subject area: exclude medicine and nursing, "Document OR record"- hakusanojen yhteyteen rajaus,	99	11	6	2

Tietokanta ja haku-päivämäärä	Hakulauseke	Rajaukset	Haku-tulokset	Otsikoi-den perus-teella valitut	Abstrak-tien perus-teella valitut	Koko-tekstin perus-teella valitut
		että täytyy esiintyä hakutuloksessa otsikkotasolla				
Social Science Database (ProQuest) 12.4.2024	Document* OR record* AND "social work*" OR "social service**	Peer reviewed, 2014–2024, English (suomea ei saatavilla), document type: article, "Document OR record"- hakusanojen yhteyteen rajaus, että täytyy esiintyä hakutuloksessa otsikkotasolla	59	0	0	0

Liite 2. Katsaukseen valitut tutkimusartikkelit

Tutkimus	Tarkoitus	Metodi, kohdejoukko, otos	Keskeiset tulokset
Sosiaalityön laadukas rakenteinen kirjaaminen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana (Hujanen, Kinnunen, Ailio & Koivumäki 2021)	Kuvata sosiaalityöntekijöiden käsityksiä rakenteisista asiakasasiakirjoista ja niiden edellytyksistä. Tutkimus on toteutettu Suomessa.	Laadullinen tutkimus, puolistrukturoitu teemahaastattelu, haastateltu aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöitä (n=6)	Laadukkaaseen rakenteiseen kirjaamiseen liittyy rakenteiset asiakasasiakirjat, perehdytys, työyhteisön toimintakäytännöt, sekä kirjaamiseen käytettävä aika. Sosiaalityöntekijät arvioivat laatua asiakastyön ja osallisuuden näkökulmista.
Dokumentointi osana asiakasturvallisuutta (Kääriäinen 2022)	Tuottaa tietoa sosiaalihuollon asiakirjojen puutteista ja pohtia asiakirjojen merkitystä asiakasturvallisuudelle. Tutkimus on toteutettu Suomessa.	Laadullinen tutkimus, aineistona oikeusasiamiehen kanteluratkaisut (n= 41)	Sosiaalihuollon asiakirjoissa esiintyy puutteellista dokumentointia, virheitä tiedon keräämisessä ja käytössä, tietopyyntöjen laiminlyöntiä ja päätöksenteon virheitä. Asiakastyön dokumentointi on olennaista työskentelyn jälkikäteisarvioinnissa ja asiakkaiden oikeusturvakeinojen käyttämisessä.

Tutkimus	Tarkoitus	Metodi, kohdejoukko, otos	Keskeiset tulokset
<p>Dokumentoitu asiakaslähtöisyys? Vammaissosiaalityön prosessit asiakasdokumenttien kuvaamana (Kivistö & Hautala, 2020)</p>	<p>Tehdä näkyväksi vammaissosiaalityön prosesseissa asiakaslähtöisyyden todentumista, sivuuttamista sekä näiden merkityksiä asiakkaiden tilanteille. Tutkimus on toteutettu Suomessa.</p>	<p>Aineistona toimii seitsemän liikunta- tai näkövammaisen henkilön yhden asiakasprosessin dokumentit.</p>	<p>Asiakaslähtöisyydessä on kehitettävää. Kehittämistä tarvitaan, koska asiakasdokumenttien kautta arvioidaan sosiaalityön asiakaslähtöisyyttä. Asiakaslähtöisyys edellyttää toimivia rakenteita, työntekijältä ammatilliseettistä toimijuutta sekä asiakkaan ja työntekijän yhteisen työskentelyn dokumentointia.</p>
<p>Street-Level Strategies of Child Welfare Social Workers in Flanders: The Use of Electronic Client Records in Practice (De Witte, Declercq & Hermans 2016)</p>	<p>Tutkia sosiaalityöntekijöiden kehittämiä ruohonjuuritason käytäntöjä koskien sähköistä asiakastietojärjestelmää (nimeltään Charlotte), ja pohtia näitä käytäntöjä osana narratiivista sosiaalityötä. Tutkimus toteutettu Belgiassa.</p>	<p>Laadullinen tutkimus, semistrukturoidut haastattelut, haastateltu lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä (n=15).</p>	<p>Sosiaalityöntekijät käyttävät monia eri ruohonjuuritason käytäntöjä säilyttääkseen työskentelyssään narratiivisen lähestymistavan. Nämä käytännöt heikentävät mahdollisuuksia hyödyntää järjestelmästä kerättyä dataa.</p>

Tutkimus	Tarkoitus	Metodi, kohdejoukko, otos	Keskeiset tulokset
‘Seen’ through Records: Parents’ Access to Children’s Social Care Records in an Age of Increasing Datafication (Gorin, Edwards, Gillies & Vannier, 2024)	Osallistua keskusteluun tietopyynnöistä lasten vanhempien näkökulmasta ja lisäksi pohtia datafikaation seurauksia vanhempien ja ammattilaisten väliselle suhteelle. Tutkimus on toteutettu Iso-Britanniassa.	Laadullinen tutkimus, semistrukturoidut haastattelut, haastateltu vanhempia (n=23), jotka olivat pyytäneet nähdä lastensa kirjauksia.	Kirjausten saamisessa asiakkaalle itselleen on monia haasteita. Kirjaukset sisältävät virheellistä tietoa, jolla voi olla kauaskantoisiakin seurauksia. Datafikaatio korostaa vanhempien ja ammattilaisten välistä vallan epätasapainoa.
How Do Social Workers Decide What to Record in Shared Health Records? (Cairns, Jonas & Wallis, 2018)	Tutkia mitä pohdintoja terveysosiaalityöntekijöillä on kirjaamiseen liittyen ja valaista niitä eettisiä pohdintoja, mitä liittyy kirjaamiseen silloin, kun kirjaukset ovat jaettavissa terveydenhuollon kirjaamisjärjestelmässä. Tutkimus on toteutettu Uudessa-Seelannissa.	Laadullinen tutkimus, semistrukturoidut haastattelut, haastateltu terveysosiaalityöntekijöitä (n=11).	Eettinen haaste liittyy siihen, miten kirjataan riittävän kattavasti mutta suojellaan asiakkaan yksityisyyttä. Kun työntekijä päättää, mitä hän kirjaa, hän tukeutuu seuraaviin periaatteisiin: tarpeellisuus, erheettömyys ja neutraalius.
Narrative Recording as Relational Practice in Social Services: A Case Study from a Scottish Carer Support Organisation (Miller & Barrie, 2020)	Tarkastella ammattilaisten näkemyksiä narratiivisesta kirjaamisesta muistojen tallentajana, tunnustuksen antajana, mahdollisuuksien kirkastajana ja identiteetin ja hyvinvoinnin luojana. Tutkimus on toteutettu Skotlannissa.	Tapaustutkimus eräässä omaishoitajien tukijärjestössä. Aineistona kirjaukset, joiden pohjalta haastateltiin ensin kuutta työntekijää ja sitten kolmea työntekijää. Tämän jälkeen haastateltiin vielä joukkoa, joka koostui viidestätoista työntekijästä.	Ricoeurin ajatteluun pohjaten narratiivisen kirjaamisen hyödyt saadaan, kun kirjaaminen nähdään vuorovaikutteisena käytäntönä, jolloin siitä on enemmän hyötyä omaishoitajien näkökulmasta.

Tutkimus	Tarkoitus	Metodi, kohdejoukko, otos	Keskeiset tulokset
Recordkeeping, logistics, and translation: a study of homeless services systems as infrastructure (Tracey, Garcia & Punzalan 2023)	Tutkia, miten kirjaaminen vaikuttaa asunnottomille suunnattujen palveluiden infrastruktuuriin ja pohtia, miten lisääntynyt kirjaamisen vaade vaikuttaa sosiaalialan työntekijöihin. Tutkimus on toteutettu Yhdysvalloissa.	Laadullinen tutkimus, semistrukturoidut haastattelut, haastateltu sosiaalialan työntekijöitä (n=15), jotka työskentelevät asunnottomien parissa.	Tämänhetkisisissä kirjaamisen käytännöissä asunnottomien palveluissa priorisoidaan tehokkuutta ja nopeutta. Tämä vaikeuttaa työntekijöiden mahdollisuuksia tarjota apua ihmisille, jotka ovat hyvin haavoittuvassa asemassa.
“My life’s been a total disaster but I feel privileged”: care-leavers’ access to personal records and their implications for social work practice (Murray & Humphreys, 2014)	Selvittää lapsena huostaanotettujen henkilöiden kokemuksia, kun he lukevat kirjauksia itsestään, jotta tuotettaisiin tietoa siitä, mitä kirjatessa tulisi ottaa huomioon. Tutkimus on toteutettu Australiassa.	Laadullinen tutkimus, semistrukturoidut haastattelut, haastateltu lapsena huostaanotettujen nuoria aikuisia (n=18).	Kirjaukset olivat tärkeä osa identiteetin muodostuksen kannalta, ja niiden lukemisella oli sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Kirjaukset koettiin osittain loukkaavina tai ne sisälsivät väärää/ vaillinaista tietoa.
Managing School Social Work Records (Garrett, 2012)	Tutkia, mitä tietoa sosiaalityöntekijät sisällyttävät kirjauksiinsa, millä perusteella he tekevät päätöksiä siitä, mitä kirjaavat ja mitä eivät, ja kuinka tietoisia he ovat dokumentointiin liittyvästä sääntelystä. Tutkimus on toteutettu Yhdysvalloissa ja Kanadassa.	Kysely, johon osallistui koulusosiaalityöntekijöitä (n=73). Sisältää sekä laadullista että määrällistä dataa.	Tulosten mukaan kiire, dokumentoinnin suhteen tehtävät valinnat ja yksityisyys ovat keskeisiä dokumentointiin liittyviä haasteita. Dokumentointikäytännöt ovat osittain puutteellisia. Sosiaalityöntekijät

Tutkimus	Tarkoitus	Metodi, kohdejoukko, otos	Keskeiset tulokset
			ovat paikoin huonosti tietoisia dokumentointiin liittyvästä sääntelystä.
Producing Norm Talk of Fact-based Case Recording in Interviews With Emergency Social Workers (Räsänen, 2012)	Tutkia, kuinka sosiaalityöntekijät kuvaavat dokumentointia osana työtään sosiaalipäivystyksen kontekstista käsin. Tutkimus on toteutettu Suomessa.	Data koostuu seitsemän sosiaalipäivystyksessä työskentelevän sosiaalityöntekijän semistrukturoiduista haastatteluista (n=7) ja etnografisesta datasta (havainnoista, videoinneista ja valokuvista).	Sosiaalityöntekijät pyrkivät kirjaamaan tietoa, jota pitävät faktuaalisena. He pyrkivät erottamaan faktat muusta tiedosta ilman tarkkaa määrittelyä sille, mitä faktat oikeastaan ovat.
Time, the Written Record, and Professional Practice: The Case of Contemporary Social Work (Lillis, Leedham & Twiner 2020)	Tutkia kirjaamisen ja ajan suhdetta. Tutkimuksessa kysytään, kuinka paljon kirjaamiseen menee aikaa, miten aika näyttäytyy tekstuaalisena ulottuvuutena sosiaalityön kirjauksissa, ja miten sosiaalityöntekijät kokevat työnsä ajallisen ulottuvuuden. Tutkimus on toteutettu Iso-Britanniassa.	Kolmen vuoden etnografinen tutkimus, jonka aikana kerätty aineisto koostuu haastatteluista 71 sosiaalityöntekijän kanssa, 10 viikon havainnoinnin aikana kirjoitetusta tutkimuspäiväkirjasta, sosiaalityöntekijöiden kirjaamispäiväkirjoista 483 päivän ajalta ja 4608 kirjauksesta.	Sosiaalityön dokumentoinnin ajallista ulottuvuutta määrittää institutionaalisuus. Sitä vahvistaa kirjaamisen ideologia, joka on ristiriidassa sosiaalityön käytäntöjen ja ammatillisten tavoitteiden kanssa.